ائل دیلی و ادبیاتی

۱۸

همکاران ثابت:

بهزاد بهزادی	**سرپرست تحریریه**
علیرضا صرافی	**مسئول بخش ادبیات شفاهی مردم**
اسماعیل هادی	**مسئول بخش واژه‌های محلی و لهجه‌ها**
جواد دربندی	**مسئول ادبیات آشیغی**
محمدرضا کریمی	**مسئول بخش قصه‌ها و افسانه‌ها**
ائل اوغلو(صدیار وظیفه)	**مسئول بخش امثال و حکم (آتالارسوْزۆ)**

ویراستار: م. رزاقی

حروف‌نگار: کاوس نصیری

بو ساییٸنین ایچینده‌کیلر –۱۸

ییٸرلی سؤزلر	مقصود تقی زاده هریس (نیسگیل)	131
آتالار سؤزۆ	رضا کاظمی وْ…	134
آتالار سؤزۆ	ثریا بخشی	139
باياتیلار(٦)	ثریا بخشی	141
لایْ لایْ لار (٥)	ثریا بخشی	144
آتالار سؤزۆ	محمد قاضی	147
ایتانجلار	رحیم غلامی لنج آبادی	149
آذربایجان قدیم فوْلکلوْر رقص‌لری(٥)	کمال حسن اوْوْ	151
ییٸتیم سیٸدی(۲)	محمد رزاقّی	154
نجف داستانیٸ(۳)	علیرضا ذیحق	161
گؤیْ مونجوق	رحیم غلامی لنج آبادی	168
صبیر داشیٸ	اورجعلی دوزنانی	172
قارغیٸش‌لار	آذر بشیرزاده	175
اسامی محلی بعضی از داروها و …	دکتر حسن- م. جعفرزاده	177
محمّد شاهزاده ایله ملیٸکه خانیٸم(۱)	محمّد عبادی قاراخانلو «آلیٸشیٸق»	۱۸۵

یئرلی سؤزلر

هریس

مقصود تقی زاده هریس (نیسگیل)

آراسر arasər زمی‌نین یـارئ تیکـه‌سـی.
(بیر آراسر: زمی‌نین یاری‌سئ).
آزا تزه‌یی aza təzəyi قارا مالئن چؤلده قورویان و یاندئرمالئ تزه‌یی.
آزغئنتئ azğıntı اوزاق اؤلکه‌دن گلن یاد آدام.
آلاشا alaşa هر رنگه بوْیانـان آدام، مـین اوْزلوْ.
آیـدئش- اویـدوش aydış- uyduş عجیب- قریب و خوْشا گلمز آداملار.
اؤتگلچی ötgəlçi بیر نفرین اؤکوْزلرین و جوْتوْنوْن مسولیّتی‌نی بوْینونا آلان، اؤکوْز اوْتاران. (علی بیزیم اؤتگل چی‌میزدیر= یعنی اؤکوْز و جوْت ایش‌لریمیز اوْنونلادئر).
اؤددک öddək اتی آجئ و دوزسوز آدام
اؤرن örən حددن آرتئق کیفیر و کثیف بیر قاب یا بیر یئر. (قاب- قاشئغئ یویان یوْخدور، اثله بیل اؤرندیر).
اؤلوْمجوْمک ölümcümək بیر ایشه حددن آرتئق اریمک. (ایکی ایستیکان چای گتیرمک اوْچوْن بو قدر ده اؤلوْمجوْمک اوْلار؟).
اؤوْدن övdən آردئ کسیلمه‌دن، دالبادال. (یارانئ باغلایئردئق، آمما اؤوْدن قانئ چئخئردئ).
ائوده‌مک evdəmək دن- دؤشو یا باشقا شئی‌لری بیر- بیر یئردن گؤتوْرمک.
اتمل ətməl اوْزوْنه توْک چئخمایان دوزسوز آدام.
اجنه‌ت əcənət حئیوان یا اینسان بالاسئنین لاپ آرئق و اؤلوْمجوْلوْ.

ارجوو ərcov pişik **پیشیک** چوخ یئیه‌ن، آنجاق ات- جان ائلمه‌یَن آدام.

افلکه əfləkə پیس وْ آغیر وضعیت. (چۆرکدن ساریٔ یامان افلکه‌ده‌یدیرلر).

اکش əkəş بؤیۆک‌لرین اداسینیٔ گتیریب، ئیکه- ئیکه دانیشان اوشاق.

الفیرد əlfird گۆن یا قامیشدان دۆزه‌لن بؤیۆک خورجون.

القه‌سیمک əlqəsimək بیر زاددان اۆترو تله‌سیب ال- آیاقدان گئتمک. (قوناقلار ناهاردان اۆترو بیر ساعاتدیر القه‌سیئیرلر.)

الکد əlkəd باجاریقسیز وْ کۆند آدام.

امگک əmgək کؤرپه‌نین باشیئین بوش یئری .

انس ənəs یالنیز اؤز دئدیئینی توتان کؤنز آدام.

انگیللمک əngilləmək یاریئیب آپارماق. قول- قانادیٔن قیریٔب آزالتماق. (اوْراغیٔ گؤتوروب زمی‌نی انگیلله‌دیم گئتدی= یعنی زمی نین چوخ حیصه‌سینی بیچدیم).

انه قودوش ənə quduş لَش (بو آیئنیٔ کیم اؤلدۆردۆ؟- انه قودوش!).

انوو ənov چوخ یوخلاماق اثرینده بوروزا گلن بیر جوره خسته‌لیک. (یاتمادان انوو باغلاییئبدیر).

اودوخماق uduxmag تیکه‌نی بؤیۆک گۆتوروب آغزیٔ دولدورماق، آرتیق هوسله خورک ئیمک. (ائوی تیکیلن کیشی گؤر نه اودوخوب، هئچ ائله بیل تویوق گؤرمه‌ییب!).

اور ur باش یا بدنده قاباران قوده‌لر.

اورومو قولقولا urumu qulqula بؤیۆک وْ گئنیش دامداش یا مۆلک. (کیشی‌نین آغلیٔ اوْلساییدیٔ اورومو قولقولا حیطی‌نی بوراخییب تئهرانا گئدردی؟!).

اوه‌ده‌مک əvədəmək کوره‌یی ئیره وئریب اویان- بویانا چئویرلمک. چوخلو آت وْ اولاق بارسینده ایشله‌نر.

ایریشمک irişmək دیش آغارتما، مسخره حالدا گۆلمک.

ایلقیٮملاماق ilqımlamaq حاجیٔ لیٔیلک کیمی باسا- باسا یـیٔریمک.

ایمیریک لمک imiriklәmәk دن-دؤشۆ یٛا باشقا بو جوۆر شئیۛلری ال ایله تپه‌جیک کیمـی ائلـه‌ییـب ایـری‌لرینـی سـیٔچمک. (سیٔشمه‌نی ایمیریک له دیـم ایـری لرینـی سیٔچدیم).

بیٔکیٔنـــدم bekөndәm آدامـــا کیٔنـــد وئرمه‌یٛن وۆ راست گلمه‌یٛن ایش یٛا وسـیله. (بـو پنجـره چـوۆخ بیٔکیٔنـدم‌دیـر، یٛـیٔرینه آسماق اوۆلمور).

بیٔکوۆر bekür باشـاریٛقسـیٔز وۆ آواٛرا آدام. (حـــسن یٛامـــان بیٔکـــوردور، قـــیٔفیٛلیٛ آچانمادیٛ).

بؤوۆن bövәn داواٛریٛن قوۆخنوموش قیٛغیٛ.

برەدورا bәrәdura ایلک دفـه بیچـیلن اوۆت.

بنایٛـــین bәnayın اوزون داش کـی، قبیـری اؤرتمـک وۆ بـاش داشـیٛ قوۆیٛمـاق اوۆچوۆن ایشلەنر.

بوۆزلامـــاق bozlama اوجـا سـسلـه آغلاماق. (کیشی بیر ساعاتدیٛر بوۆزلاٛیٛیر).

بولقـورد bulqurd سـامان، چـیٛیـد، کپه‌ک وۆ چؤرک خیٛرداسـیٛ ایلـه دوۆزه‌لـن مال- داواٛر خؤره‌یٛی.

بوۆنبوۆشمک bünbüşmәk سـوۆیٛوقدان کیریمک. (فا: کز کردن).

بیجیک bicik خنجـر شـکلینده وۆ اوۆچ دیش‌لی فرش توۆخوما آلتی کی، آرغـاجیٛ اوۆنونلا یٛاتیٛردارلار، دفه.

بیروۆوۆز birovuz هئچ کیمه اویٛمایٛان وۆ هامیٛدان کنار گـزن وۆ قریـب نظـره گلـن آدام. (فاطمائیٛن یـیٔزنه‌سـی هـیٔچ اؤزلرینـه یـیٔمیر ائله بیل بیروۆوۆزدور) باخ: عاریٛه.

بیزئهجه bizәhcә خیٛرداجا کوۆزه.

آتالار سؤزۆ

اردبیل وْ هنده ورینده

ترتیب ائدن: **رضا کاظمی**

تۆپلايانلار: **حسن فیضی، نوروزعلی فیضی،**

رضا کاظمی، محمود مهدوی،

کاظم نظری بقا.

–ج–

جاناوارنان قوْنشی اوْلان، چوْماغینی يئره قوْیماماليدی./ جاناوارلا قوْنشو اوْلان چوْماغینئ يئره قوْیماماليدیر.

جان کیره ایله یانار. (کیره: یاخئن کیمسه‌لر، آتا، آنا، آداما اۆرک یاندیرانلار).

جان وئرسۆن سئرچه‌یه وئر، قارانقوش گلیب گئدندیر./ جان وئرسن سئرچه‌یه وئر، قارانقوش گلیب گئدندیر.

جائیمئ دا آلسوْن، گۆله– گۆله آل./ جائیمئ دا آلسان، گۆله– گۆله آل.

جان يیه‌سین قازاق اۆلدۆرۆب؟

جوروننان آیرئلانی قورت يیه‌ر./ جوروندان آیرئلانئ قورد يئـيه‌ر.

جهنمنن گلن من، خبر وئرن بو./ جهنمدن گلن من، خبر وئرن بو.

–چ–

چارئغین تاپان دوْلاغین دا تاپار.

چالیممامیش اوْینئی./ چالینمامیش اوْینايـیر.

چالیممامیش دۆیۆنیر./ چالینمامیش دۆیۆنۆر.

چاپٚا سیچ، چئشمییٚه سیچ، به سوئیی هاردان ایچ./ چاپٚا سئیچ، چئشمه‌یٚه سئیچ، به سوئیو هاردان ایچ.

چئیٚنه‌نن ساقئیز چوٚروٚیٚه‌ر.

چکیشی شه‌یٚیرد وئیرار، مئیزدئیئ اوستاد آپارار./ چکیشی شاگیرد وئورار، موزدونو اوستاد آپارار.

چم آلتیٚنان قورباغا باخئیٚ./ چم آلتیٚندان قورباغا باخئیر.

چوٚخ اوٚخییٚان چوٚخ بیلمز، چوٚخ گزن چوٚخ بیلر./ چوٚخ اوٚخویٚان چوٚخ بیلمز، چوٚخ گزن چوٚخ بیلر.

چوٚخ بیلئیٚسن آز دائیش./ چوٚخ بیلیرسن آز دائیش.

چوٚخ بیلمیش شئیٚـتان ایکی یٚئردن تلییٚه توٚشر./ چوٚخ بیلمیش شئیٚتان ایکی یٚئردن تله‌یٚه دوٚشر.

چوٚخ بیلمیشدیخدن بوٚیی چیٚخمئیٚ./ چوٚخ بیلمیشلیکدن بوٚیو چیٚخمئیر.

چوٚخ یٚاشئیٚان چوٚخ بیلمز، چوٚخ گزن چوٚخ بیلر./ چوٚخ یٚاشایٚان چوٚخ بیلمز، چوٚخ گزن چوٚخ بیلر.

چؤره وئرن آژ قالماز./ چؤرک وئرن آج قالماز.

چؤره وئرنی آدام گؤزیننن تائیٚیار./ چؤرک وئرنی آدام گؤزوٚندن تائیٚیار.

چؤره‌یٚی باشئیٚندا دوٚلاندیرئیٚ./ چؤریٚی باشئیٚندا دوٚلاندئیرئیر.

چؤره‌یٚی ده جاوٚانلئیٚخدا قازان، اینامی دا./ چؤره‌یٚی ده جاوٚانلئیٚقدا قازان، اینامئ دا.

چوغونداریٚن دا اؤزینه گؤره داماری وٚار./ چوغوندورون دا اؤزوٚنه گؤره داماریٚ وٚار.

چؤمچه‌دن داغئیٚلان، قازانا داغئیٚلار.

چیٚخان قان داماردا اوٚلار.

چیرکیننوٚغوٚن آللاهداندی، چیرکوٚن نه دندی؟/ چیرکینلیٚیٚن آللاهداندی، چیرکین نه‌دن‌دی؟

-ح-

حاماما گیرن، تررەمەمیش چیٔخار./ حاماما گیرن ترلەمەمیش چیٔخار.

حامامدا جامه دار اوْلاندا، منه فیته جیٔریٔغیٔن وئرەرسن.

حایٛاسیٔنا باخ حایٛاسیٔنا، قانقانیٔ باسیٔب تایٛاسیٔنا.

حصیردن تومان، کندیردن باغی./ حصیردن تومان، کندیردن باغیٔ.

حق باشی آغیٔردی./ حق باشیٔ آغیٔردیٔر.

-خ-

خالخ دوْشاب آلئیٛ مورابیا چیٔخئیٛ، من مورببا آلدیٔم دوْشاب چیٔخدی./ خالق دوْشاب آلیٔر مورابیا چیٔخیٔر، من مورابیا آلدیٔم دوْشاب چیٔخدیٔ.

خان باغیٔشلئیٛ، نؤکرین باغری چاتدئیٛ./ خان باغیٔشلیٔر، نؤکرین باغریٔ چاتدایٔـیٔر.

خیّاطا دئدیلر کؤش، ایٮنەسین یٛاخاسیٔنا ساشدی./ خیّاطا دئدیلر کؤچ، ایٮنەسین یٛاخاسیٔنا ساچدیٔ.

-د-

دادانارسان شوْربیٛیا، بلکه بی گوٚن اوْلمیٛیا./ دادانارسان شوْربایٛا، بلکه بیر گوٚن اوْلمایٛا.

دار دیبینن قوتاران بیزلره سردار گلئیٛ./ دار دیبیندن قورتاران بیزلره سردار گلیر.

داریٔ قویٛدا، کؤز آنباردا./ داریٔ قویودا، کؤز آنباردا.

داش قایٛایٛا راست گلیب.

داش قیٔزلار باغرئینا هر گئجه یٛالغوز یٛاتار./ داش قیٔزلار باغریٔنا هر گئجه یٛالقیٔز یٛاتار.

داشی آتارسان دوْغری ایته، اوْغری ایت اؤزوٚن بللندیرر./ داشیٔ آتارسان دوْغرو ایته، اوْغرو ایت اؤزوٚن بللندیرر.

داغدا بالیٔغ اوْلماز، دنیزده کهلیه./ داغدا بالیٔق اوْلماز، دنیزده کهلیک.

داغ درەسیز اوْلماز.

داغ دومانسیٔز اوْلماز.

دال اته‌یٖیمی کسیر، قاباغ اته‌یٖیمی یٖامیئیٓ./ دال اته‌یٖیمی کسیر، قاباق اته‌یٖیمی یٖاماٖیر.

دالیکی قاباخکینین کؤرپیسیدی./ دالیٖکیٔ قاباقکیٖئین کؤرپوٚسوٚدوٚر.

دئدی آغیٖللوز کیمدی، دئدیلر قاباخداکی زنجیرلی./ دئدی آغیٖللیٖز کیمدیر، دئدیلر قاباقداکیٔ زنجیرلی.

دئدی قولاغونان توتوب داغلاریٔ دوٚلاندیٖرام، دئدی سن ده مننن دوٚلاناجاخسان یٖا یٖوٚخ./ دئدی قولاغیٖندان توتوب داغلاریٔ دوٚلاندیٖرارام، دئدی سن ده منلن دوٚلاناجاقسان یٖا یٖوٚخ.

دئیٖیلر آل – وٚئر، دئمئیٖیلر آل – قاچیٖرت./ دئیٖیلر آل — وٚئر، دئمه‌یٖیلر آل — قاچیٖرت.

دده‌مه بیٖغدا چؤره ده وٚئردیم، یٖئمه دی./ دده‌مه بوغدا چؤرک ده وٚئردیم، یٖئمه‌دی.

دده– ننه دن آرتـیٖران قاتیٖر اوٚلار.

دردی یٖاتاغان اوٚلار، قملی دئیٖینگن./ دردلی یٖاتاغان اوٚلار، قملی دئیٖینگن.

درین قازان اؤزی توٚشر./ درین قازان اؤزوٚ دوٚشر.

دلی اوتاماز، یٖیٖه‌سی اوتانار./ دلی اوتانماز، یٖیٖه‌سی اوتانار.

دلی‌دن دوٚغری خبر./ دلی‌دن دوٚغرو خبر.

دلینین‌کین یٖیغدیٖم گلدیم، آغیٖللیٖئین‌کین چاپدیٖم گلدیم.

دمیری دمیر کسر.

دنیزده باتان الین کؤپوٚگه آتار.

دنیزده بالیخ سوٚداسی ائلئیٓ./ دنیزده بالیٖق سؤوٚده‌سی ائله‌یٖیر.

دلیٖه حالواٖ، گیجه بال.

دوٚز آدام اخلاغیٖنان بیلینر.

دوٚز اٖئرینی کسر.

دوٚز دائیٖشانیٖن یٖئری آجی اوٚلار./ دوٚز دائیٖشانیٖن یٖئری آجیٔ اوٚلار.

دوٚزه زاواٖل یٖوٚخدی./ دوٚزه زاواٖل یٖوٚخدور.

دوْست آراسئندا اوْچ آلما واْر، بی یوْل بیری بیرینده اوْلار، بی یوْل ایکیسی بیرینده./ دوْست آراسئندا اوْچ آلما واْر، بیر یوْل بیری بیرینده اوْلار، بیر یوْل ایکیسی بیرینده.

دوْوْشان یاتدئخجا قاچار./ دوْوْشان یاتدئقجا قاچار.

دوْشمن اؤلمئییب، اؤلمز./ دوْشمن اؤلمه‌ییب، اؤلمز.

دوْنیادا آرزئ قوْیمادئ.

دوواْرئن بی اوْزین اوچورتسوْن، اوْ بیری اوْزین قوْیٔ دالداناجاغ قالسئن./ دیواْرئن بیر اوْزوْن اوچورتسان، اوْ بیری اوْزوْن قوْیٔ دالداناجاق قالسئن.

دوْه دن بؤییک فیل ده واْر./ دوْه‌دن بؤیوْک فیل ده واْر.

دؤیولننن سؤیولن آرادا گئدر./ دؤیوْلنله سؤیوْلن آرادا گئدر.

دئرناغئننان دارئ سئزماز./ دئرناغئندان دارئ سئزماز.

دیلین توتئیسان، دیلجه‌یی دیلله نئیٔ./ دیلین توتورسان، دیلچه‌یی دیلله‌نیر.

دیندیر دیلین گؤر، قوْوْزا قئلئن گؤر.

دئیرمان بوْغازئن بنده دلیب، بیزیم بوْغازئمئزئ آللاه دلئب، مگر بوْش قالار.

آتالار سؤزۆ

زنجان

توْپلایان: ثریا بخشی

– هر تؤکۆندن، بیر قێز آسلاێیب.

– هر زادێن کالێ ێێتیشه‌ر، آدامێن کالێ ێێتیشمه‌ز.

– هر زادێنێ باب ائله، گؤره‌ن دئسین هابئله.

– هر زامان بیر آشێغێن دۆوْرانێ‌دێر.

– هر ساققال دان بیر تۆک چکسن، کوْساێا ساققال اوْلار.

– هر ساققاللێ بابا اوْلماز.

– هر سۆرۆێه بیر چوْبان.

– هر سێفرا آچان حاتم اوْلماز.

– هر قارا قنبر اوْلماز.

– هر قازانا، بیر دامازلێق.

– هر گ...ۆن بولاێان، قالاێچێ اوْلماز.

– هر گۆلۆن بیر عطری وٓار.

– هر گۆن ێاخچێ ێێدین، ێاخچێ گێێدین باێرامدێر.

– هر نه اکرسن، اوْنو بیچرسن.

– هر نه اوْ تؤکۆب، بو ێێغێشدێرێب.

– هر نه دئێه‌رلر، هۆرنه دئێه‌رلر، چێخ ێوققوشون (ێوخوشون) باشێنا گؤرنه دئێه‌رلر.

– هر نه ێێدین مالێن‌دێر، هر نه وٓئرسن آدێن‌دێر، هر نه قالسا ێادێن‌دێر.

– هره بیر تۆک ساققالێندان وٓئرسه، کوْسا ساققالسێز قالماز.

– هر ێاغان قار اوْلماز.

– هر ێوققوشون ائنیشی وٓار.

– هر ێێمیشین بیر دادی اوْلار.

– هر کس اؤز ائوْینین شاهێ‌دێر.

– هر کسن اؤز قلبین بهره‌سین یئـئیه‌ر.

– هر کؤپوکلۆ سوْیا سئل دئمزلر.

– هر کؤتۆکدن کؤمۆر چیٔخماز.

– هر کیم یئـئیب فطیری، گئدر اوْدون گتیریر.

– هر کیمین بالاسیٔ اؤزۆنه شیرین‌دیر.

– هرنه‌دن گؤتۆره‌سن آزالار، سؤزدن گؤتۆرسن چوْخالار.

– هرنه‌یین تازاسیٔ، دوستون کؤهنه‌سی.

– هره‌نین خئیری، اؤزۆنه‌دیر.

– هفته سکگیز، من دوْققوز.

– هله بو تئزلیگه وئریانیٔ سوْیا وئرمه.

– هله تازا کۆزه، سویۆق سودور.

– هله ده وار قارئین اوْووشدورور.

– هله سویۆن شئیرئلتیٔسیٔنا قولاق وئر.

– هله گؤرمه‌لی گؤنلریم وار.

– هله یئری آجاردئیر.

– هم توْربادان یئـئییر، هم آخوردان.

– هم دام وئرک، هم قیز وئرک.

– همدان اوزاق، کردی یاخئین.

– هم دملی اوْلاندا قبر اوْستۆنه گئت، هم غملی اوْلاندا.

– هم مینیب، هم آغیرلیٔق سائیر.

– هم نالا دؤیۆر، هم مئخا.

– هم یاماندئیر هم یانان.

– هم یاندئیرئیر، هم قاندئیرئیر.

– هوْپ– هوْپون بالاسیٔ دئدی، یوواْمیز قوْخور. دئدی بالاْم بو گ...ت کی، بیزده وار هر یئری قوْخودار.

– هوْپ– هوْپویا دئدیلر خئیر سؤیله، دئدی پوْخ– پوْخ.

– هؤرره، «بسم‌الله»یٔ نئیله‌ییر.

– هۆره بیلمه‌ییر، ایت‌لری باشا سائیر.

– هه‌دائیمدان هه‌ییم قوتاردیٔ، هیم دائیمدان هیمیم.

– هیس آنلاماز، هۆس آنلاماز،
قولاقلارئین کس آنلاماز.

بایاتیلار(۶)

زنجان

توْپلایان : ثریا بخشی

چاتدائیب دۇشۆن داغلار
بیلینمز ؽاشئین داغلار
آیرئلئق سنه دۆشدۆ
آغاردئ باشئین داغلار

قریب ؽئرده داش آغلار
قلم آلتدا قاش آغلار
سئوْگیسی گئدن قـئزلار
هامئدان ؽاوْاش آغلار

بو داغلار اوجا داغلار
آغلارام اوجا داغلار!
منی ؽاردان آیـئردئز
من دۇزۆم نئجه داغلار

باغبانام باغئم آغلار
قمدن ؽارپاغئم آغلار
دیریمه اۇزۆم آغلار
اۇلسم توْرپاغئم آغلار

اولدوزلار ؽاتماز آغلار
ؽارئ اوْؽاتماز آغلار
ؽار ؽاردان آیرئ دۆشسه
گئجه‌لر ؽاتماز آغلار

قبریمی قازان آغلار
اوْد دۆشر قازان آغلار
بیر گۇتۆرۆب بیر قوؽان
قبریمی قازان آغلار

آیرئلئغا داش آغلار
گۇزلریم قان ؽاش آغلار
ؽار ؽاردان آیرئلاندا
آغلاسا ؽاوْاش آغلار

اوْد ؽانار قازان آغلار
ؽازئمئ ؽازان آغلار
قریب ؽـئرده اۇلەنه
قبرینی قازان آغلار

گده‌لر! قورومساق‌لار!

هیس‌لی دام قوروم ساخلار
کیشی‌لیک اؤلدۆ گئتدی
سئوْینین قورومساقلارا!

آخشام‌لارا! آیْ آخشام‌لارا!
آخشام‌لار یانار شام‌لار
یالقـیز ائوْه گئده‌نلر
خوْدوْک چکر آخشام‌لار

مرجان‌لار آیْ مرجان‌لار
قـیرمیز کوْینک آغ جان‌لار
قـیزلار توْیا گئده‌نده
حسرت چکر اوْغلان‌لار

بولاق باشیٔ توْز اوْلار
دسته- دسته قـیز اوْلار
ایپل دسمالئین گوْتوْر
من گوْتوْرسم سؤز اوْلار

یاغیٔش یاغار گوْل اوْلار
کروْان کئچر یوْل اوْلار
گوْزوْم یاریٔ گوْرنده
دیل توتولار لال اوْلار

قریب‌لیک یامان اوْلار
یئل گلر سامان اوْلار
قریب یـئرده قالانـئین
عوْمروْ تئز تالان اوْلار

آتلیٔلار، آیْ آتلیٔلارا!
آتلیٔلاریٔ توتدولار
هامیٔنـئین آتلیٔسیٔ گلدی
منیم آتلیٔم توتدولار

ائشیکده قاراچیٔلار
اوْتوروب فال آچیٔرلار
دئـیئرلر یاریٔن گلیر
هانیٔ به یالانچیٔلارا!

ناریٔنجیٔ دوْغرادیٔلار
دسمالا باغلادیٔلار
بو یار منیم دئـیئلدی
بوْیْنوما باغلادیٔلار

آرازیٔ آیـیٔردیٔلار
قومونان دوْیوردولار
من سندن آیریٔلمازدیٔم
ظوْلموْنن آیـیٔردیٔلار

داغلار دومان آرزیٔلار
چایْلار چمن آرزیٔلار
منیم ده سیٔنـیٔق کوْنلوْم
سنی یامان آرزیٔلار

ایستیکاندا عاراق واْر
گلمه ائوْه قوْناق واْر

گتیر باشئین دارایئیم
من‌ده قئیزئیل داراق وار

دریادا چوْخ بالئیق وار
روزی وئرن خالیق وار
جاوانلار ائولن‌مه‌ییر
دئییرلر باهالئیق وار

دروْیشم کشکولوم وار
هر باغدا بئش گوْلوم وار
چاغئیررام یا ایلاهی!
سن آچان موْشگوْلوم وار

بو داغدا مارالئیم وار
اوْخ دیمیش یارالئیم وار
نه گئجه یوخوم گلیر
نه گوْندوْز قارارئیم وار

باشئیمدا کوْلاهئیم وار
سنین تک پناهئیم وار
گوْز گوْردوْ ، کوْنوْل سئودی
منیم نه گوْناهئیم وار

دالان آلتدا دالان وار
دالاندا یئر سالان وار
بوشلایئین چئخئیم گئدیم
گوْزوْ یوْلدا قالان وار

یئری یئری نادان یار
قاش گوْزوْن اوْینادان یار
سن کی، بئله دئییلدین
اوْلما بیر اوْیردن وار

بو داغلارئین دوْزوْ وار
دوْزلرینده قوزو وار
ایکی گوْیوْل بیر اوْلسا
کیمین اوْنا سوْزوْ وار

باخچامئیزدا قویو وار
سرین– سرین سویو وار
بیر دانا یار سئومیشم
گوْزل حالئ خویو وار

لایْ لایْ لار (۵)

ثریا بخشی

لایْ لایْ قـیزئیل قوْلباغئیم
بولاغئیم ، باخچام ، باغئیم
سن گؤلمه‌سن ایناناما
بیر آن قاچا دوْداغئیم

لایْ لایْ مئیوْه‌لی باغئیم
لایْ لایْ شاماما تاغئیم
آللاهدان سوْنرا منیم
سن سن آرخام ، دایاغئیم

لایْ لایْ گمیم ، قایئیغئیم
قـیرمیزئ شقاییغیم
اوْل وطن قوْروقچوسو
گئجه گوْندوْز آیـئیغئیم

لایْ لایْ چاتمیْر داده کیم
هارایا ، فریاده کیم
دور قالادان هارایلا
بلکه گلسین بابکیم

لایْ لایْ گؤلوْم ، چیچه‌یئم

ائوْ ائشی‌یئم ، دیره‌یئم
دار گؤنوْمده اوْل گینان
منیم گؤجلوْ بیله‌یئم

لایْ لایْ منیم ببه‌یئم
بیر آرزئم، بیر دیله‌یئم
پیس گؤنده، پیس زاماندا
سن سن منیم کؤمه‌یئم

لایْ لایْ دئدیم مارالئم
سن قـیزار ، من سارالئم
اینجه دیشلرین چئخسئن
گؤنده سنه نار آلئم

لایْ لایْ دوْولتیم مالئم
باشئمدا ایپک شالئم
سن شیرین یوْخلا من ده
یانـئندا آیـئق قالئم

لایْ لایئین یوْنجا گؤلوْم
گؤل آچئب قوْنچا گؤلوْم

باجی‌سی قارداشی‌نا
توْخویور خالچا کیلیم

لای لای‌ئنام آی جانئیم
آغلاما لای لای جانئیم
سن یات گوْلوْم اوْیاقدیر
گؤزوْ آذربایجانئیم

لای لای دوزوم دوزدانئیم
لای لای دینیم ، ایمانئیم
بالا کیمین دوْنـیادا
اوْلماز عزیز گوْمانئیم

لای لای اولدوزوم آی‌ئیم
لای لای شاماما پایئیم
سن گئت شیرین یوخویا
من ده ، نفسین سایئیم

لای لای‌ئین قوزو قوربان
قوْچ قوربان، قوزو قوربان
هر سمر بوْیون گؤرسم
کسه‌رم قوزو قوربان
لای لای تئلینه قوربان
شیرین دیلینه قوربان
مین قوزو قوْیون اوْلسون
سن تک گلینه قوربان

لای لای‌ئنام بالا جان
ایکی ایگیت ، ایکی خان
سنین بؤیوْک باباندیر
ستار ایله ، باقیرخان

لای لای چاللام آستادان
قادان آللام آستادان
صوْبحه کیمین باشئیندا
اوْیاق قاللام آستادان

لای لای آنا بالادان
دوْیماز ایمیش بالادان
رنگی سارالئیب سوْلار
آیری دوْشسه بالادان

لای لای بالام اوْباشدان
یوخلا گلدی اوْباشدان
بو باش چکیم زحمتین
دینجیم آللام اوْ باشدان
لای لای‌ئین قارا باغدان
دوزلودور قارا ، آغدان
چکیلمه‌سین سینه‌وْه
من چکن یارا داغدان

لای لای یـئرین یارپاقدان
قوْنداغئین گوٚل بوداقدان
جانـئین کیمین یه‌لیک دور
ائلین اوْلان توْرپاقدان

لای لایئ گلر یوْلدان
کیم گئدیب گلر یوْلدان
بالام یاتـئیب دورانا
آتاسئ گلر یوْلدان

لای لای دئدیم یاتاسان
قـئیزئیل گوٚله باتاسان
من آرزئما چاتمادئیم
سن آرزئوا چاتاسان

لای لای قـئیشئیم ، قارئیم‌سان
یازدان آلما ، نارئیم‌سان

اوْ دوٚنـیادا بئهیشتیم
بو دوٚنـیادا وارئیم‌سان

لای لایئین داياغئیم‌سان
آرخام‌سان ، داياغئیم‌سان
ایندی لازئیم اوْلماسان
دار گوٚنده داياغئیم‌سان

لای لای بالام باغرئ قان
بیر قوش واردئر باغرئ قان
لالادان گوٚزل گوٚل یوْخ
اوْ دا باخسان باغرئ قان

لای لایئ‌نام خان اوْغلان
بوْیونا قوربان اوْغلان
قوْچ کوْر اوْغلو ، قوْچ نبی
اوْولادئ آسلان اوْغلان

لای لای دئدیم ائللردن
شیرین – شیرین دیللردن
آللاه بالامئ ساخلا
اوزون آیلار ، ایللردن

آردئ وار

آتالار سؤزۆ

محمد قاضی

–آنلامایانا دئسن قولونام دئیەر گل
آپارئم ساتیم.
– آە چکیر قان تۆپۆرۆر.
– آیا اوْ قدر باخما کی، دۆشسۆن
آیاغیـوْا.
– آیً گؤرموْشوْن، اولدوزا نه میننتی.
–آیاقلار گئده بیلمز کؤنۆل گئتمەیْن
یئره.
–اردبیل بیر شهردیرهر کس اوْز وْکیلی.
– ار گرک، تئز گرک، اوْزۆده جوْمه
گئجەسی.
– اکمەیْن ساققائین یۆلار.
– آللاه گوْموْش قاپئنئ باغلاسا، قیْزئل
قاپئنئ آچار.
– اؤزگه باغئ اۆزۆملوْ اوْلار.
– اوشاقلئ ائوْده هوْک دستەنی گوْیدن
آسارلار.
– اوشاق واردئر «یۆخدور» بیلمز.
– ایت هارا قویروغو دا اوْرا.
–ایتین حیاسئزئ قئیقاناقدان پایً
ایستەر، اوْنو دا چینی قابدا.
–ایت کوْکەلنده اتین یئمزلر.
– ایشله منه اوْرگش اوْزۆنه.
– ائششەیین یاشئـنداند، چرچیی‌نین
داشئنداند باش چئخارتماق اوْلماز.
– ائله بیل ائششەیه قشوْوْ چکیر.
– ائل عاریفـدیر تئز قانار.
– ائل قاباغئ سئل قاباغئ.
– ایتین آخساغئ دا اووْدان قالماز.
– ایکی آدام بیر آداما قوْشوْندور.
– باج قاچار، باجدار آلار.
– بازار چوْرەیی چوْخ اوْلسون بازاردا
اوْلسون.
– باشئنـئین آغلئغئنا باخما اوْرەیی‌نین
آغلئغئنا باخ.
– باشئ پاپاقلئ ساغ اوْلسون، قیْرمئزئ
لچک قاپئدادئر.
– باغ ساتـئب داغ آلئب.
–باغبان پاخئل اوْلماسا باغ چیری نئیلر.
– باغئرساق کیمی سؤزۆ اوزادئر.
– باغئندا گوْل واریکن گوْل اوْزۆنه،
باغئـنداند گوْل توْکندی کوْل اوْزۆنه.

– باغداد کیمین شهر اوْلماز، قارداش کیمین يار.

– باغ دايه يوْخ، بئلچه ایستر.

– بال چکن بارماق يالار.

– بالئ اوْلائین میلچه‌يی شامدان گلر.

– بنی آدام قانادلئ قوشدور.

– بؤرکچوْ باشآچئق گزه‌ر.

– بوْلبوْلوْ قئزئل قفسه قوْيموشلار «آه! وْطن» دئمیش.

– بیر، آزدان قالار، بیر، چوْخدان.

– بیر گؤزوْ آغلايئر بیر گؤزوْ گوْلوْر.

– بیر سوبایْ اوْغلان، بیر میتیل يوْرغان.

–بیر قوْتور کئچی بیر سوْروْنوْ خارابلار.

– بیر بوغدا اکمه‌سن، مین بوغدا بیچمه‌زسن.

– بیر دمیردن نال دا، اوْلار نیزه ده.

– بیر قوْرخاق بیر اوْردونو پوْزار.

– پاپاق آلتـئندا اوْغلانلار وْار.

– پاپاغئ توْلکوْ دری‌سیندن، خبری يوْخ گئری‌سیندن.

– پالچئغا باتان آرابانئ، قوْجا اؤکوْز چئخاردار.

– پوللويا «بلی» دئيه‌رلر، پولسوزا «دلی»

– پئيغمبرین چئراغئ قئزدان يانئب.

– جاندان کباب، قاندان شراب اوْلماز.

– جان وْار قم وْار، بی‌قم کیم وْار.

– جاهیل‌ده سؤز ايلنمز گوْنبذده قوْز.

– جاهیل‌دن قوْرخ، آسلان‌دان قوْرخما.

– جاوْانلئقدا ایشله، قوْجالئقدا دیشله.

– جاوْانلئقدا زحمت، قوْجالئقدا لذت.

– چارئق تاپان دوْلاغئن دا تاپار.

– چارئغئن اسیرگه‌مه‌ين پاتاوْاسئندا قوْيار اوْستوْنه.

– چالئشانئ آج، تنبلی توْخ گؤرن يوْخدور.

– چايدان کئچدی، آرخدا بوْغولدو.

– چؤمچه‌نین قدری آش داشاندا بیلینر.

– چؤمچه قويروغوندان توتان، ياغلئ يئریندن يـئيه‌ر.

آردئ وْار

ایناجلار

رحیم غلامی لنج آبادی (داغچیٔ)- اردبیل

- اگر آیاغین آلتیٔ قاشئینسا کؤتک یئـیه‌جکسن.
- اگر الین ایچی قاشئینسا، الینه پول گله‌جک.
- اگر ایچمه‌لی چایئـن ایچینده بیر اوزون چایٛ اوْلسا، دئـیه‌رلر قوْناق گلیر؛ اگر ایٛری اوْلسا، دئـیه‌رلر قوْجا کیشی‌دیر وٛ دوٚز اوْلسا، دئـیه‌رلر جاواٛن‌دئیر.
- اگر بیر یئـره گئتمک ایسته‌سن تک صبیر گلسه، دئیه‌رلر ایشیمیز راست گلمز؛ آنجاق اگر جوٚت صبیر گلسه، دئیه‌رلر ایش راست گلر.
- اگر قارغا قاپئدا آغاج اوٚستوٚنه قوْنوب قارئلداسا، ائوْه قوْناق گله‌جک.
- اگر قاصیدک ائوْه گلسه، دئیه‌رلر قوْناق گلیر؛ آنجاق اگر قاصیده‌یین اوْرتاسئندا تیز بیر شئیٛ اوْلسا، دئـیه‌رلر کیشی‌دیر وٛ اوْلماسا، دئـیه‌رلر آرواٛددئیر.
-اگر قاصیدک (خبرگزدیرن) گؤیده اوچوب بیردن اوٚستوٚنه قوْنسا، دئـیه‌رلر خبرگتیریب.
- اگر قولاغئن ایچی قاشئینسا، دئـیه‌رلر قوْناق گله‌جک. (دئـیه‌رلر: قولاغئم گلیر.)
- اگرقـئیچیٔ‌اوزون هوٚروٚمجک ائوْه گلسه، دئـیه‌رلر خبر گتیریب.
- اگر گؤز سه‌ئیرسه، بیر ایش قاباغا گله‌جک.
- اوشاق تزه اوْلاندا بعضن دئیه‌رلر فیلانکس دوعالئیقدئیر؛ یانیٔ اوْنون ائوْه گلمه‌یی‌نین اوشاغا زیییانیٔ واٛر.

– اوشاق تزه اوْلاندا هر کیم ائوْه گلسه گرک اوشاغیٔ گؤتۆرسۆنلر تا قوْناق ایچری کئچسین.

– ایلان آیٔ گؤرمه‌ییٔنجه جانیٔ چیٔخماز.

– ایلانیٔ اؤلدۆرنده گرک باشیٔنیٔ ازیک–ازیک ائله‌یه‌سن یوْخسا دیریلیب دالیٔنجا گلر. (یانیٔ هارایا گئتسن دالیٔنجا گلر).

– ایلانیٔ گؤرنه لعنت؛ گؤروب اؤلدۆرمه‌یه‌نه لعنت؛ اؤلدۆروب باسدیٔرمایانا لعنت.

– بوْز قورباغانیٔ دئییه‌رلر ایماملارا سو داشیٔییٔر.

– بیر صاغیٔریٔن آتاسیٔ اؤلنده اوْ ائوْده چایٔ ایچمزلر. (صاغیٔرلیٔ ائوْده چایٔ ایچمزلر.)

– بیر یئره گئده‌نده دئیه‌رلر صۆبح چاغیٔ اگر فیلانکس قاباغیٔمیٔزا چیٔخسا، ایشیمیز ائه‌ر. یا اگر اوْنون ترسه‌سی فیلانکس قاباغیٔمیٔزا چیٔخسا، اوْ گۆن آخشاما دک یاخشیٔ اوْلار.

– دئییه‌رلر فیلانکسین آیاغیٔ یۆنگۆلدۆر. (یانیٔ بیر ایشین باشلانیٔشیٔندا ایشین اۆستۆنه گلسه اوْ ایش تئز باشا چاتار وْ چوْخ اوزانماز؛ بر عکسی، بیر «آیاغیٔ آغیٔر آدام» بیر ایشین اۆستۆنه گلسه اوْ ایش قورتارماز وْ چوْخ اوزانار).

– دئییه‌رلر قاپیٔیا ایستی سو آتما یوْخسا پری‌لر بالاسیٔن یاندیٔرارسان.

آذربایجان قدیم فوْلکلوْر رقص‌لری(۵)

کمال حسن اوْوْ
کوٚچوٚرن: پیام سرابلیٛ

۵- خلیل اوٚلدوٚ «رقصی»

بو دا قدیم اوْیونلو رقصدیر. یالنیز لئریک شهرینده یاییلمیشدیٛ. آرتیق یوْز ایله یاخینْدیرکی، ایفا اوْلونمور. آنجاق قوْجالار ایندی ده اوْنون حاققیندا دانیشیرلار. «خلیل اوٚلدوٚ» رقصینی گنجلر وْ جاوان کیشی‌لر اوْینایـیردیلار. ایشتیراکچیلاردان بیری «خلیل یئره اوزانیب اوٚلوٚنوٚ تصوٚیر ائدیردی. قالانلاریٛ اوْنون اطرافیندا رقص ائدیردیلر. رقص ائدنلرین هر بیری «اوٚلن» خلیلین اطرافیندا اوْینایاراق اوْنون مالیندان میراث کیمی نه گوٚتوٚره‌جه‌یینی گوٚستریردی. «وارثلر» موٚباحیثه ائدیرلر. بیری اینه‌یی یا خود اوْنولا نئجه داوْرانماغیٛ اوْینایا- اوْینایا گوٚستره‌رک اوْنون اینه‌یینی اوٚزوٚ اوٚچوٚن گوٚتوٚره‌جه‌یینی دئـیـیردی. اوْ بیریسی اوْنولا موٚباحیثه ائدیردی.

اوٚچوٚنجوٚ تصدیق ائدیردی کی، «خلیل»ین قابلاریٛ اوْنا چاتیر وْ رقصده اوْندان نئجه ایستیفاده ائتدیـیینی گوٚستره‌رک گویا اوٚزوٚنه چایٛ «سوٚزوٚب» ایچیردی. یا خود قابدا خوٚرک بیشیریب یـئـیـیردی وْ س. بو، رقص‌لرخوٚرئوٚقیرافییادان (رقص صنعتیندن) چوْخ پانتوْمیم خوٚصوصیتی داشیـیـیردیٛ. رقص ماهنیٛلیٛ شئعرلی اوْلاراق خالیص رقص ریتمینه مالیک ایدی. بو ماهنـیٛـنین موٚشایعتی ایله رقص ائدیلیردی.

سئناریوْ: بیر قوروپ گنج بیر نفری احاطه ائتمیشدیر. بو، شن زارافاتجیل، موٚختلیف اوْیون وْ ائیله‌نجه‌لرین تشکیلاتچیسیٛدیر، اوْ، مزه‌لی بایاتیٛلار اوْخویور . هامیٛ راضیٛ حالدا ال چالیر. کیمسه دایانا بیلمه‌ییب رقص ائتمه‌یه باشلایـیر. گنج یوْرولوب اوْ

اوْخوماقدان ایمتیناع ائدیر. اوْنو دیله توتورلار. بیری زارافاتلا اوْنو هدهلهیّیر. دئـیّیر کی، اگر باپاتیٔ دئمهسه اوْنو اؤلدوّرهجک. بئله بیر دئییشمه گئدیر:

– من خلیل دئـیّیلم کی، منی اؤلدوّرهسن.

– خلیل اؤزوٚ اؤلدوٚ. سنی ایسه من اؤلدوٚروٚب املاکینا صاحیب اوْلاجاغام.

گنجلردن بیری قدیم «خلیل اؤلدوٚ» اوْیونو اوْیناماغیٔ تکلیف ائدیر. جانلانما یارائیر. آنجاق هئچ کیم خلیل اوْلماق ایستهمیر.

بیرینی دیله توتورلار. اوْ اوزائیب اؤزوٚنوٚ اؤلوٚلوٚیه وورور. هامیٔ دیزینه ووراراق اوْنو اوْخشاییر و اوْنون اوٚچوٚن «آغلاماغا» باشلاییٔر. خلیل ده دوروب اوْتورور و اؤزوٚنوٚ اوْخشاماغا باشلاییٔر. اوْنو تئزدن یئره اوزادیرلار. کیمین نه گؤتوٚرهجهیی بارده قیٔزغین موٚباحثه گئدیر. بیرینجی قاچیٔب اوزانمیٔش خلیلین چکمهلرینی چیٔخارتماغا باشلاییٔر و ایناندئریر کی اوْنلار اوْنون آتاغیٔنا چوْخ یاخشیٔ اوْلور. خلیل هیرسلهنیٔر. اوْنا قولاق آسمیٔرلار. ایکینجی اوْنون آرخالیٔغیٔنیٔ سوْیوندورور خلیل آز قالیٔر آغلاسیٔن. دئییرکی انصافیٔز اوْلسون سوْیوقدان اؤلهرم. اوْنا دئییرلر«سس سالما سن اوْنسوز دا اؤلموٚسن».

اوٚچوٚنجوٚ خلیلین بارماغیٔندان قیٔزیٔل اوزوٚیوٚ چیٔخاردیٔر. دؤردوٚنجوٚ پاپاغیٔنیٔ گؤتوٚروٚر. بئشینیجی بیلمیر نه گؤتوٚرسوٚن. «من قازان گؤتوٚرهجهیٔم» دئیه کوٚنجه قاچیٔر. گویا قازانیٔ گؤتوٚروٚب کنارا چکیلیر. موسیقی چالیٔیر، ایستهنیلن موسیقی، (مثلن توراجی). لاکین اوْیونون آخیٔرئنا کیمی عئینی موسیقی اوْلمالیٔدیٔر. بیرینجی: آیاغیٔندا خلیلین چکمهلری چیٔخیٔب رقّاص یٔریشیله دایرهوی دوْلانیٔر. رقّاص کیمی بیر ـ ایکی دفه آتیٔلیٔب هوْس ایله رقص ائتمهیه باشلاییٔر. اساس حرکتلری آیاق حرکتلریدیر. اوْنونلا ایٔنیندهکی چکمهلرین مؤحکم و قشنگ اوْلدوغونو گؤسترمهیه چالیٔشیٔر. هامیٔ ال چالیٔر.

ایکینجی الینده آرخائیق اؤرتایا آتیلیر. بیرینجی چکمه‌لرله عوْمومی قوروپا طرف گئری چکیلیر. ایکینجی آرخائیقلا اوْینانیر. پارچاسینئ یوْخلاییر وْ تیکیلیشی‌نی نظردن کئچیریر.

کیمسه قاچیب آرخائیغی گؤتوْروْر وْ اوْنو الینده ساخلایاراق گئیمک اوْچوْن رقّاصا کؤمک ائدیر.

رقّاص آرخائیغئ ائینینده هامارلایاراق هر طرفه چئوْریلیر. بوْتوْن ایشتیراکچیلارئ دوْلاییر وْ تزه پالتارئنئ گؤستره‌رک رقص ائدیر. اوْچوْنجوْ رقّاص ایکینجی‌نی سئیخئیشدئریر. اوْنون الینده اوْزوْک وار. اوْزوْیوْ یوخارئ قالدئراراق دایره اوْزره رقص ائدیر.سوْنرا اوْزوْیوْ بارماغینا کئچیردیب وْقارلا روان سلیس بیر طرزده اوْینائیر. رقصده اساس حرکت‌لر ال حرکت‌لری‌دیر. بئله وْضعیت‌لرده الْلر گاه یانلارا، گاه یوخارئ آچیلیر.

دؤردوْنجوْ، الینده پاپاق رقصه قوْشولور. اوْ، اصل ایگیت‌دیر. پاپاغئ وْقارلا باشئنا قوْیوب ـ گویا بیغلارئنئ تومارلاییر. وْقارلا آیاقلارئنئ گؤتوْروْب قوْیور وْ بیردن سوْرعتله اوْیناماغا باشلاییر. بو زامان اوْ گاه ساغ الینی گاه دا، سوْل الینی باشئنین آرخاسئنا قوْیور.

بئشینجئ، اؤزوْنوْ ساخلایا بیلمیر. اوْ زاراقاتچیل‌دئر. حرکت‌لری ده گوْلمه‌لی‌دیر. الینده ایری «قازان» وار. اوْ آغیر ـ آغیر دؤوره وورور اوْتوروب یئمه‌یه یئر آختاریر. هامئ قازانئ اوْنون الیندن آلماق ایسته‌ییر. لاکین اوْ وئرمیر. نهایت صحنه‌نین قاباغئندا «قازانئ» یئره قوْیور. سئوْینجله اطرافئندا رقص ائدیر. سوْنرا «قازائین» یانئندا اوْتوروب قوْللارئنئ چئرماییر. الینی «قازانا» سالیب لذتله آش یئمه‌یه باشلاییر. دوْست‌لارئ رقص ائتمه‌یه باشلایاراق اوْنا قوْشولماغا وْ اوْندان آلماغا چالئشئرلار. لاکین اوْ وئرمیر. «اوْلوْ» کیمی اوزانمئش خلیل دؤزه بیلمیر. «منیم قازائیمئ وئرین. من اؤزوْم یئیه‌جه‌یم» دئیه قئیشقئریر.

«قازانیٔ» بئشینیجی گنجدن آلاراق سئوْینجله رقص ائده ـ ائده صحنه‌دن چیٔخیٔر. قالانلاریٔ دا رقص ائده‌رک اوْنون دالیٔنجا گئدیرلر. ؿالتیٔز بئشینجی ؿازیٔق بیر گؤرکه‌مله ال قولونو اؤلچه‌رک قانیٔقارا حالدا چیٔخیٔر.

بعضی مصلحت‌لر: بیرینجی حیصه‌نی سهوْ (؟) حرکتلری ایله، ایکینجی حیصه‌نی ایسه رقصله قورماق لازیٔم‌دیٔر. بۆتۆن اشیٔالار ائتۆدله (طرحله) گؤستریلیر. آنجاق ائله گؤسترمک لازیٔم‌دیٔر کی، ایناندیٔریٔجیٔ اوْلسون. تکجه رقصده ؿوْخ. همچینین پانتوْمیم‌ده هره‌نین اؤز کاراکتئری ۏار. موسیقی‌چی‌لر بو کاراکتئره ۏ ایفا اوْلونان اوْبرازا مۆۏافیق گاه جوْشغون، گاه ؿاۏاش ؿاۏاش کوْمیک، گاهدا گئنیش ۏ لطیف طرزده چالیٔرلار. اوْنلار گؤرۆنمۆرلر. صحنه‌نین آراخاسیٔندا اوْتورورلار. حادیثه‌لر فاصیله‌سیٔز ۏ بۆتۆن رقص‌لر حرکتله، سۆژئتلی (مضمونلو) ۏاحید بیر تام کیمی اوْلمالیٔ‌دیٔر.

خلیل دائما فعال‌دیٔر. اوْ گاه ائعتیراض ائتمه‌ؿه چالیٔشیٔر. گاه دوروب اؤز شئی‌لرینی آلماق ایسته‌ؿیر. گاه دا خاهیش ائدیر کی، اوْنلار کوْرلاماسیٔن‌لار. اوْنو ؿئنه اوزادیٔرلار. اوْ بیر مۆددت حرکت‌سیز اوزانیٔر. سوْنرا باشیٔنیٔ اللری آراسیٔنا آلیٔب ماراقلا حادیثه‌نی ایزله‌ؿیر. رقص ۏاختیٔ آتماجالار اوْلا بیله‌ر. لاکین رقص ائدن اؤزۆ آتماجا آتمیٔر.

یئتیم سئیٛدی(۲)

ناغیلین آدیٔ: یئتیم سئیٛدی (زنگان روایٛتی)

ناغیل اوٛخویان:آشیٛق مسلم عسگری

ناغیل یازان: محمد رزّاقی (زنگان)

یازما تاریخی:۱۳۸۳-نجوٚ ایلین اوٛن بیرینجی آیئنئن اوٛن دؤردوٚ

عرض ائله دیک کی، کئچن زامانلاردا تبریزده ایکی قارداش وٛار ایدی سئیٛیدمحمد وٛ سئیٛید احمد. سئیٛید احمدین مالیٔ آز ایدی وٛ بیر اوٛغلو دا وٛار ایدی ایبراهئیم آدئندا، سئیٛید محمدین مالیٔ چوٛخ ایدی بیر قیزیٔ دا وٛار ایدی نرگیز آدئندا. قضا وٛورور سئیٛید احمد دوٚنیٛادان گئدیر، ایبراهئیم یئتیم قالئیر. ایبراهئیم وٛ نرگیز اوشاقلئقدان بیر-بیرینه آداخلانمئشدئیلار . ایبراهئیم، دده‌سی اؤلندن سوٛنرا نرگیزدن ائلچیلیک ائلیر آمما قئز قبول ائله‌میر چوٚنکی ایبراهئیم هم یوٛخسول ایدی، هم ده قیٛافه‌دن بیرآز چیرکین. یوٛخسوللوق ایبراهئیمیٔ یامان سینسیدیر، آنا مذمتی ده بیر طرفدن؛ اوٚز قوٛیور بیٛابانا، شهرین کنارئندا یئخئلیٛب هوشدان گئدیر. یوٛخودا حضرت-ی علی(ع) بونا اوٚچ دنه وئرگی وئریر: اوّل الینی چکیر بونون اوٚزوٚنه بونون اوٚزوٚنوٚن چیرکین‌لیٛیی گئدیر، گوٚزل اوٛلور؛ ایکینجیسی، طبعی شئعر گلیربونا، اوٚچوٚنجوٚسوٚ حضرت-ی علی(ع) «گوٛوٛور رزم»ین قئزیٔ پری خانئمیٔ بونا بوته وئریر. سئیٛدی آیئلاندان سوٛنرا گلیر ائوٛه. سوٛنرا گئدیر بیر ارمنی دن بیر ساز آلسئن، بیر ماجرا اوٛلور کی ارمنی ده موٚسلمان اوٛلور وٛ بونا دا بیر ساز وئریر.

یوٛلو دوٚشوٚر بازاردان. بو یاندان دا دئمه نرگیز خانـئمئن کنیزلریندن گلیب بازارا وٛسـاییٛل آلماغـا گوٚزوٚ ساتاشدیٔ گؤردوٚ بیر جاوٛان الینده ساز گئدیر آنجـاق سـئیٛدییٛه چـوٛخ بنـزری وٛار. قـئز گلیب دایاندیٔ سئیٛدی‌نین قاباغئندا، سوٛروشدو:

– آغا! سن کیم اوٛلاسان؟

سئیٛدی دئدی:

– من آشئغام.

قیٛز دئدی:

– آدئن نه‌دیر؟

سئیٚدی دئدی:
– منیم آدئم سئیٚید ایبراهئیم‌دئیر.
کنیز الین چالئب الینه قاچدئ. دابانا قوٚوت، ترپنیب نرگیز خانئمئن یانئنا.
– نرگیز خانئم دئمه‌زسن سنین عمین اوٚغلونا آللاه بیر گؤزه‌للیک وئریب دوٚنیادا تایئ تاپئلماز.
نرگیز خانئم چئخئب کولافیرنگی‌دن باخدئ سئیٚدینی ساز الینده گـؤردوٚ. قیـزلارا تاپـشئیردئ
سئیٚدینی گتیرین منیم یانـئما. قـئزلار سئیٚدینی چاغـئرئب گتیردیلـر نرگیـز خانـئمئن یانـئنا.
سئیٚدی دئدی:
– عمی قـئزئ منلن نه سؤزوٚن واٚر؟
نرگیز دئدی:
–بو گؤزه‌للییی سنه هاردان پایئ وئردیلر؟
سئیٚدی دئدی:
– خوٚب ساتـئردئلار من ده آلدئم.
ایستیر بیر آز بونو اله سالسئن باشدان آچسئن. نرگیز دئدی:
– بو شئی‌لر ساتدئق دئییل. بونلار آللاهئن ایشی‌دیر.
سئـیٚدی جاواٚب وئردی:
– سیز واٚرلئ، بیز کاسئب بیزیم‌کی توتماز.
نرگیز دئدی:
– یوٚخ من سنه تابئع اوٚلاجاغام.
سئیٚدی دئدی
– اوٚلماز.
نرگیز سوٚروشدو:
– خوٚب هارا گئدیرسن.
سئیٚدی دئدی:
– قوٚربت وئیلاٚیته.
نرگیز خانـئم ایستیر سئیٚدییه سؤز اوٚخوسون:

باشئنا دؤندوٚیوٚم اؤز عمیم اوٚغلو	گئتمه عماوٚغلو جان، ائلن آل منی
دینلرین ایچینده ائیٚ دینی دوٚغرو	گئتمه عماوٚغلو جان، ائلن آل منی

سئیٚدی جاواٚب وئریر:

اوشاق ایکن بیر مکتبه گئده‌ردیک   دسمال آلیٔب دیده‌لریم سیله‌ردیک
یۏسقوللوغو بیزه تؤهمت ائدردیز   یئری عمیم قـئزیٔ آلمارام سنی
نرگیز خانیٔم ایستیر حربه گلسین بلکه سئیٚدی قوْرخا بونو آلا.
نرگیز دئـیٚر تئلیم کیمی اسدیررم   اؤز الیم‌له کبین‌نامه کسدیررم
آلماسان سن منی سنی اؤلدۆررم   گئتمه عم‌اوْغلو جان، ایٚلن آل منی
سئیٚدی جاواب وئریر:
سئیٚدی دئیٚه‌ر بودور سؤزۆن ازلی   پاییٚز اوْلور باغلار تؤکر خزلی
من سئوْمیشم پری کیمین گؤزلی   یئری عمیم قیٔزیٔ آلمارام سنی
سئیٚدی دئدی: اگر من یاٚخچیٔ اوْلسایٚدیٔم سن منه اوٚل گله‌ردین؛ ایندی سن‌لن منیم ایشیم توتماز. نرگیز دئدی: منیم بو سؤزۆمه ده قولاق وئر:
نرگیز دئیٚه‌ر بسله‌دیٚیم گۆلۆمۆ   قوْهوم ایچره قیسا ائتمه دیلیمی
نۆلفر کیمی من قوجارام بئلیوٚی   گئتمه عم اوْغلو جان ایٚلن آل منی
بو سؤز سئیٚدی‌یٚه توْخوندو آلیٔب بئله جاواب وئریر:
باهار اوْلوب ائل یاٚیلاغا کؤچنده   ناشیٔ اوْوْچو جئیٚرانلاریٔ سئچنده
دوْه بویٚنوز چیٔخارداندا، قوملار چیچک آچاندا   اوْندا آللام سنی اؤز عمیم قیٔزیٔ
نرگیز بو سؤزلری ینانیٔب قیٔزلارا دئدی: ائیٔ قیٔزلار ائشیتدیز کی، عم اوْغلو بیزه نه دئدی. هر زامان بو سؤزلر قاباغا گلدی یٚعنی دوْه بویٚنوز چیٔخارتدیٔ وْ قوملار چیچک آچدیٔ منه دئیٚه‌رسیز.
سئیٚدی عمی قیٔزیٔندان آیٚریٔلیٔب ائوْه گلدی. ننه‌سی گؤردۆ اوْغلو گلیر آنجاق الینده بیر اثاث(وْسیله) واٚر. گؤرمه‌میشدیر تانیٔمادیٔ، بیلمه‌دی نه‌دی. دئدی:
– اوْغول اوْ نه‌دی آلیٔبسان گتیریب‌سن. یئمه‌لی‌دیر ایچمه‌لی‌دیر؟
دئدی:
– ننه‌جان بونون آدیٔنیٔ بیلمیرسن؟
دئدی:
– یوْخ.
سئیٚدی دئدی:
– ایٚلش سنه اوْخویاٚجاغام.
ایکی‌سی ده اوْتوروب؛ سئیٚدی آلیٔر ننه‌سینه بئله اوْخویٚور:

جانئیم آنا گؤزۆم آنا
آنا بو ساز–ی همدمدیر
سنه قوربان اؤزۆم آنا
آنا بو ساز–ی همدمدیر

بۆلبۆل سئوَر باهار یازئ
گۆل اۆسته اوْخور آوازئ
آشیْقلار چالار بو سازئ
آنا بو ساز–ی همدمدیر

سئیْدی‌یم دۆشمۆشم درده
منزیلیم‌دی قۆربت ائلده
قبضه‌سینده نئچه پرده
آنا بو ساز–ی همدمدیر

ننه‌سینین گؤزۆ دوْلدو، باشلادئ آغلاماغا. دئدی:

– اوْغول بو سؤزۆن منی آغلاتدئ. قۆربت ائل نه اۆچۆن؟ بیز اؤز اؤلکه‌میزده نه یاشایئریق گئده‌ک قۆربت ائلده نئیله‌یک.

دئدی:

– ننه بیلمیرسن بو گؤزه‌للییی کیم وئردی منه؟

دئدی:

– یوْخ. سن دئییردین ساتئین آلمیْشام. دئدی سن قدیم آدامسان. بیلمه‌دین گؤزه‌للییی ده بئیه ساتئین آلارلار. بو ایشلر تک آللاهئین الیندن گلر. حضرت–ی علی(ع) مۆبارک الیله بو گؤزه‌للییی منه وئردی. بیر دنه ده بوته وئردی. گرک قۆربته گئدم.

ننه‌سی بونا سؤز تاپمادئ. ایندی یئتیم سئیْدی ایسته‌ییر سازلا سؤزله ننه‌سیندن حالال‌لئق آلسئن.

سنه قوربان اوْلوم آنا
آنا هۆمت، منه هۆمت
جانئیم آنا، گؤزۆم آنا
آنا هۆمت، منه هۆمت

اوْغول ننه‌یله قوْل بوْیون، ننه‌سی جاواب وئریر:

اوْغول سن گل گئتمه‌گیلن
گئده‌رسن حق ایشن وارسئن
وطن ترکین ائتمه‌گیلن
گئده‌رسن حق ایشن وارسئن

ننه‌سی دئدی:

– هارا گئدیرسن؟

سئیْدی دئدی:

قوربانام ائلین مئهرینه
گئده‌رم «گوْوور» شهرینه

دؤزه‌رم سؤزۆن تهرینه
آنا هۆمت، منه هۆمت
ننه‌سی دئییر:
چوْخ چکدیم اوْغول قهرینی
ییمه‌دیم خئیری بهرینی
گؤرمه‌میش «گوْوْر» شهرینی
گئده‌رسن حق ایشن وْارسئین
ننه‌سی دئدی:
– سن اوْرانئ تانئمئرسان گل گئتمه.
سئیْدی دئدی:
– یوخودا منه اوْرانئ تانـئیتدئیردئیلار.
«سئیْدی»یم سؤزۆم ازلدن
بوْلبوْلۆم آیرئلدئ گۆلدن
گؤرمه‌سم سنی من بیردن
آنا هۆمت، منه هۆمت
ننه بالا قوْل بوْیون آغلاشدئیلار. یئتیم سئیْدی ننه‌سیندن آیرئلدئ تبریزدن یوْلا دۆشدۆ.
بیر منطقه‌ده قـئزلار چوْله گزمه‌یـه چئخمئـشدئیلار سـئیْدینی گـؤروْب توْکۆلـدوْلر دؤوْره‌سـین توتدولار. دئدی‌لر:
– آشئق سنین باشئن بلاسئ بیزیم جانئمئزا گلسین. سئوْریک بیزه بیر آز اوْخویاسان. قـئزلارئن بیری تئز دئدی:
– قـئزلار قوْیون بو اوْغلانا بیر سؤز اوْخویوم.
قـئز ایسته‌ییر اوْ بیریسی قـئزلار سئیْدینی گؤز آلتئ ائله‌مه‌سین‌لر قـئز اوْخور:
قریب ائلدن گلن اوْغلان
اوْغلان آل منی، آل منی
منی درده سالان اوْغلان
اوْغلان آل منی، آل منی

باغچان اوْلسون، بارئن اوْلسون
آلمان اوْلسون، نارئن اوْلسون
منم «خوردا»، یارئن اوْلسون
اوْغلان آل منی، آل منی
یئتیم سئیْدی ایستیر قئزلارا بیر نئچه بند سؤز اوْخوسون. قئزلار دئدی‌لر:
– نه اوْلار آشئق سن بیزه بیر نئچه گۆن قوْناق اوْلاسان. بیز ده سـنه خیـدمت ائـده‌ریـک. یئتـیم سئیدی جاواب وئردی:
– قئزلار من آشئغام. آشئق دا ائل نؤکری‌دیر. آمما اینسانئن باشئنا بلا گتیرن آروْاد خالقئ‌دئیر. من سیزه سؤز اوْخویارام آمما آیاغئز گیر توتماسئین.
قئزلار دئدی:

– آشئق آرتئق سؤز دائیشسان کؤتەیین ده ۋار.

ێئتیم سئێدی قێزلارا بئله دئێیر:

سحر– سحر چێخێب دؤۏلتخانادان   نه مطلبه گلیب ێۏل اۏسته قێزلار
گلنه– گئدەنه کؤلگه سالمازلار   نەدن راهدار اۏلوب ێۏل اۏسته قێزلار

اۏزۏز نۏۏرستەسیز ێئمیشیز کالدئ   بو گۆزللیک سیزده نه تۆحفه حالدئ
آغئز(ێئیز) زنبوردو، لب‌لریز بالدئ   قند ۏ نبات ازیر ێۏل اۏسته قێزلار

سئێدی دئێەر عئشق اۏدونا ێانارام   گئجه سئزئلدارام، گۆندۆز ێانارام
سوسوز اۏلوب ێار لبیندن قانارام   نئجه کباب ێانار کۆز اۏسته قێزلار

ێئتیم سئێدی قێزلاردان آێرئلێب ێۏلا دۆشدۆ بیر شهره ێئتیشدی. بو شــهرده اۆچ قێــز ۋار ایــدی هرەسینی بیر عئێب اۏسته شهردن قوۏموشدولار. بونلار شهردن ائشیکده زیندگانلئق ائیلیردیلــر. بو اۆچ قێزئن ێانئندا بیر آێرئ قێز دا ۋار ایدی کی، اۆز گؤێلۆ ایلــه بــونلارئن ێانئنــدا قــالئردئ. بونلار گۆردۆلر بیر آشئق گلیر الینده ساز. کسدی‌لر قاباغئنئ. دئدیلر:

– هارا گئدیرسن؟

سئێدی دئدی:

– من آشئغام گزەرم هر ێئرده تۆێ اۏلسا چالارام اۏخوێارام.

دئدیلر:

– سؤزۆموز ێۏخ آمما سن حق آشئغئ‌سان ێا ائله ێالاندان چالئب اۏخوێارسان؟ سئێدی دئدی:

– من ائله چالئب اۏخوێارام. بیر تیکه چۆرک اسیری‌ێم.

قێزلار دئدی:

– ێۏخ. سنین قیێافەن ێئمیر چۆرک اسیری اۏلاسان. سنین هئچ خطین گلمەێیب اگر سن بیــزیم عئێیب‌لریمیزی دئێه بیلسن جائین قورتاراجاقسان؛ اگر دئمەسن سنی اۆلدۆرەجەێیک.

ێئتیم سئێدی‌ێه ایلهام اۏلدو آلئب بو قێزلارئن عئێبین دئسین:

اوشاق ایکن بیز مکتبه گئدەردیک   دسمالئنان دیدەلریم سیلەردیک
ۏکیلین اۏغلوێلا هنک ائدەردیک   سنین ده ایشینده حیلله ۋار حیلله

قێز چکیب سئێدی‌نین آلنئندان اۆپدۆ. دئدی:

– خوب! ێۏلداشلارئمئن دا عئێب‌لرین دئێەسن.

سئیٚدی آلئیب بئله دئیٚیر:

باشئینا دؤندۆیۆم ائیٚ پری خانئیم   سنه قوربان اوْلسون بو شیرین جانئیم
یۏمورتا اوْغروسو ائیٚ پری خانئیم   سنین‌ده ایشینده حیلله واٚر حیلله

یۏمورتا اوْغروسونون آدئ پری خانئیم ایدی. سئیٚدی‌نین الیندن اؤپۆب، دئدی:

– سن حق آشئغئ‌سان. چوْخلو آشئقلار گلیب بوردان کئچیب‌لـر آمـا بیـزیم عئیٚبیمیـزی دئیٚـه بیلمه‌ییب‌لر. ایندی یۏلداشئمئزئن عئیٚبی نه‌دیر:

گل گؤرۆم، گل گؤرۆم نه مکانلئ‌سان   گؤوٚهرسن، گؤوٚهرسن دۆر مکانلئ‌سان
وٚزیرین اوْغلوندان ایکی جانلئ‌سان   سنین ده ایشینده حیلله واٚر حیلله

دؤردۆنجۆ قئزئن رنگی سارئ سئتقالئ ایدی. دئدی:

– ائیٚ سئیٚدی بونلارئن هره‌سینین بیر عئیٚبی واٚر. سن گل منله توْیٚ ائله.

سئیٚدی دئدی:

– نه یۏغوردوق نه یاپدئق، حاضئردا کؤکه تاپدئق.

سئیٚدی آلئر قئزئن سؤزۆنه جاواٚب وئرسین:

من نئیٚنیرم سنین کیمی سارئنئ   من سئوٚمه‌رم اؤزگه‌لرین یارئنئ
من سئوٚمیشم آلا گؤزلۆ پرینی   منیم ده ایشیمده حیلله واٚر حیلله

قئـزلاردان سوْوٚشـوب کئچـدی. یئتیریـر پـری خـانئمئن قلعـه سـینین کنارئنـدا چمنلیـک‌ده یوْرغونلوقدان یـئخئلئر یاتـئر.

سئیٚدی نئجه گئدیر پری‌نی تاپئر. موْللا گتیریر عقد اوْخوتدورور. پری خانئمئن تئلینی ایتیریر، آللاه ایسته‌سه گلن بؤلۆمده عرض اوْلونار.

نجف داستانیٔ(۳)

علیرضا ذیحق

کئچمیش بؤلۆمۆن خۆلاصه‌سی:

ایصفهانلیٔ محمد سوْوْداگرین اوْغلو نجف، آتاسیٔ رحمته گئدندن سوْنرا، گئدیر بئهبهانا اؤز بئشیک کسمه آداخلیٔسیٔ وْ عمی‌سی احمد سوْوْداگرین قیزیٔ پریزادیٔ آلئیر. توْیٔ دوٚیۆندن سوْنرا ایستیرلر گلسین‌لر ایصفهانا؛ یۆلدا نجف بیر تیلیسمین اثرینده بیرگؤیرچین دوْنونا دوٚشۆر چاره‌سیز اوچور گئدیر همدانا دوٚشۆر. پریزاد ایستیر بو قضیئه‌نی هئچ کیم بیلمه‌سین نجفین لیباسلارئنیٔ گئییر. چوٚن ایکی‌سی ده بیر آلمادان خلق اوْلموشدولار هئچ کس تانئیمئیر. کاروْان اهلینه دئییر ایکی لوْتو حمله ائله‌دی پریزادا. بیلمه‌دیم نئیله‌ییم پریزادیٔ دوْغرادئیم. سوْنرا باشلاییئر یۆلا داوْام ائدیر. گلیر ایصفهانا نجف گیلین ائوْینه. بو یاندان رسم اوٚزوٚیئنن شاه عابباسئین حوٚضورونا توٚحفه آپاراندا شاه عابباس اؤز وْزیری‌نین قئیزیٔنیٔ وْئریر نجفه (حقیقتده پریزادا) پریزاد چوٚن ایسته‌میر هئچ کس بیلسین، بونو آلئیر آمما بو موٚشکوٚل وْضعیئتدن چئخماق اوٚچوٚن گردک‌ده باشلاییئر ناماز قئیلماغا کی، آتامئین وْصییئتی‌دیر کی، ئیئل‌دی گوٚن ناماز قئیلام. هدف ده بودور کی، نجف گلـه، ایش دوٚزه‌له:

پریزاد بوردا نامازا مشغول اوْلسون گؤره‌ک نجف نه ایش گؤروٚر. ائشیت‌گیلن ماجرانیٔ همدانئین چؤلچوٚلرئندن چوْبانلارئنداندان کی اوْوْچو احمدی تاپماق اوٚچوٚن اوْنو

ایلیم– ایلیم [1] آختاریرلار. اوْوْچو احمدین اوْخوندان گؤیده اوچان آریٔ دا قورتولانمازدیٔ. بیر کیتابیٔ دا واْر ایدی بوْتوْن تیلیسم، سئحیر وْ جادو. اوْنو همیشه اؤزوْیْنن دوْلاندیٔراردیٔ. اوْوْچو احمده خبر وئردیلر کی، داغدا ائله بیر اینیلتی— زاریٔلتیٔ واْر کی، مال– داوْاریٔمیٔز دا قوْرخودان اوْرا دوْلانمیٔر. اوْوْچو احمد دیک به دیک [2] بلددیر هر یْئره. تیر کامانیٔن گؤتوْروْب آتیٔ میندی وْ اوْ زاماندیٔر کی، گوْنوْن گوْن اوْرتا چاغیٔ وْ یْئتیشیب اینیلتی‌نین یاْخیٔن‌لیٔغیٔنا. یاْخیٔنا گئتدیکجه ائله‌بیل آریٔ پتک‌ده سئیزیٔلدیٔر. اوْوْچو احمدین توْک‌لری بیز– بیز اوْلدو. تیر کامانیٔ حاضیٔرلادیٔ وْ سسلندی کی این‌سن، جین‌سن، بشرسن، هرنه‌سن جاوْاب وئر. دائیشماسان یقین بیل کی، وْوراجاغام. نجف گؤیْرچین دوْنوندا اوْز دوْلاندیٔردیٔ درگاهی نوْبوْوْته کی، خودایاْ چوْخ شوْکوْر بیر بشر سسی قولاغیٔما گلدی چاتدیٔ. نجف دانیٔشماغا جسارت‌لندی وْ دئدی:

دوْلانام باشیٔنا ائیْ گلن عمی   ایمداد ائیْله قورتار بلادن منی
آخان سئله دؤندوْ دیده‌مین نمی   ایمداد ائیْله قورتار جادودان منی

اوْوْچو احمد باخدیٔ ائیْ داد بیداد دئیْه‌سن بونون دانیٔشیٔغیٔندان جاوْاندیٔر. دست به دست کیتابیٔ چیٔخارتدیٔ. باخیٔب گؤردوْ گؤیْرچین دوْنونا سالیٔب‌لار بیله‌سین. دوعانیٔن اوْ بیری اوْزوْنه باخاندا گؤردوْ آللاهیٔن ایسته‌یْی اوْلسا نیجات یْولو واْر. کامانیٔ دؤنده‌ردی ساز عوْضینه سینه‌سینه وْ نجفین جاوْابیٔندا گؤره‌ک نه دئدی:

دوْلانام باشیٔنا مردانه جاوْان   چوْخ – چوْخ چتین بیر بلایْه دوْشوْبسن
بیزه کؤمک اوْلسون اوْ شاهی مردان   چوْخ– چوْخ چتین بیر بلایْه دوْشوْبسن

بو سؤزدن سوْنرا نجفین سئیزیٔلتیٔسیٔ بئله گلدی قولاغا:

حسرت قالدیٔم اولوسوما ائلیمه   بوْلبوْل‌تکین گوْلشنیمه گوْلوْمه

---

[1]- ایلیم–ایلیم: سین– سین، گیری–گیری.
[2]- دیک به دیک: قاریٔش با قاریٔش.

جادو دئـیـیل من دۆشمۆشم اؤلۆمه ایمداد ائـیله قورتار بلادن منی

اوْوْچو احمد دئدی: «صبر ائله اوْغول کی، اینشاللاه قورتاررام سنی!»

گؤزلرین گؤرمه‌یه ایگیدیم دئـیه یـالـواریب قوْیـمارام دۆشه‌سن گیره

اوْخویـوب بیر دوعا پۆفله‌رم گؤیه چوْخ- چوْخ چتین بیر بلایه دۆشۆبسن

اوْوْچو احمد، نجفین آد سانـئینیٔ بیلمک ایسته‌رکن قضا قده‌ریـنـدن سوْروشـدو. نجف بئله آنلاتدیٔ:

الخاچ چیمه‌نینده، چشمه باشیٔندا گؤزۆنده سۆرمه‌دیر وسمه قاشیٔندا

نجف‌دیر آد سانـئیم جاوان یاشیٔندا ایمداد ائـیله قورتار بلادن منی

اوْوْچو احمد ده اوْنون قورتولاجاغیٔنا سؤز وئریب اؤزۆنۆ بئله تانـئیتدیٔردیٔ:

یـئریم همداندیٔر احمددیر ایسمیم دؤزمه‌دن باشلارام جادونو سیلیم

«هل اتی» سوره‌سی سیٔندیٔرار تیلسیم چتین آمما بیر بلایـه دۆشـۆبسن

یـئر گؤیۆ دومان بۆرۆیـۆب گؤیٔ گورولدارکن ایلدیٔریٔملار شـاخدیٔ و نجـف، گؤیٔرچین دوْنوندان چیٔخیٔب اؤزلۆیۆنه قاییٔتدیٔ.

نجف همداندا احمده قوْناق‌دیٔر و اوْنـون بیـر قـیٔزیٔ وار خانلارخـانیٔ آدیٔنـدا. ماجرادان خبرسیز ایدی. چیٔخمیٔشدیٔ شیکارا. قاییٔدیٔب، ایچری گیرجک گـؤردۆ کـی، بیریسی وار ائله بیل چؤل بیابانـئین وحشی‌سی. نه آداما بنزه‌ییر نه حئیوانا! بـو قـیٔلیٔقدا آدام گؤرمه‌میشدی هئچ. سسله‌نیر: «آنا بو کیم‌دیر؟» آناسی دئـییر: «آللاه قوْناغیٔدیٔـر. بـو گۆن قوْناق‌دیٔر صاباح گئده‌جک.» قـیٔز دئـییر: «بیٔه آدام قیٔتلیٔق ایدی کی، گئدیب چؤل وحشی‌سینی قوناق گتیریب.» دئدی: «بئله‌لیییٔنه باخما بالام، بو چوْخ یاخشیٔ و مرغـوب جاوان‌دیٔر. بو گۆنۆ قالسیٔن صاباحیٔ گؤنده‌ررم گئده‌ر.»

ائـشیت مـاجرانیٔ کـیم‌دن اوْوْچـو احمـددن کـی ال - آلتـیٔ اؤزۆنـۆ وئریـب سلمانیٔئین یانـئینا و اوْردان دا حامامچیٔنیٔ گؤرۆب نجفی قوْیـور کالیـسکایا یـوْللاییـیر

کی، اۆز- گؤزۆنه صفا وئره. بیر دست ده لیباس حاضیرلاییر قوْیور قاباغینا کی، حامامدان چیخدیقدا گئیه. نجف حامامدان چیخیب اۆز- گؤزۆنه صفا وئریر وْ پالتارلارینی گئیدیکده ائله‌بیل اوْن دؤرد گئجه‌لیک آیْ ایدی طوْلو ائدیر. احمدله بیرلیکده ائوه قاییدیب ائله‌شدیلر صوْحبته وْحدته کی، قیزین گؤزۆ بیردن نجفه ساتاشدی. دۆزگۆن باخاندا اۆره‌ییندن کئچدی کی، قوْناق دا دئسه‌ن ائله بئله اوْلار با! نه کی، باباقکی‌نین تایی چؤلۆن وْحشی‌سی. قیزین بیر گؤیلۆ اوْلورسا دا مین گؤیول ایله نجفه عاشیق اوْلدو. ائو صاحابی‌نین وْظیفه‌سی قوْناغا سلام وئریب خوْش گلدین دئمک‌دیر. کئچدی ایچری وْ آتاسی‌نین حۆضوروندا نجفه سلام وئردی. سحر اوْلجاق قیز آناسینی گؤروب یاپیشدی کی، اؤلسه‌م ده گرک من بو اوْغلانا گئدم. دئدی: «سن دئمک‌له اوْلماز کی، قوْیْ آتانلا دانیشیم بلکه بیر چیخار یوْلو تاپدیق.»

اوْوْچو احمدین حال- قضییه‌دن خبری اوْلوب نجفی یانینا چاغیردی. دئدی: «اوْغول» دئدی: «بلی» دئدی: «داری دۆنیاده تکجه بیر قیزیم وار اوْنوندا گؤیلۆ سن‌ده. قیزیمی سئویرسن اگر، بو ایش بیتسین گئتسین.» نجفین اۆره‌ییندن کئچدی کی، بو کیشی منی تیلیسم‌دن قورتارارکن جانیمی اوْنا بورجلویام. سؤزۆنۆ یئره سالمالی‌یام. اوْ دور کی، اۆزۆندن گلر گلمز دئدی: «قیز گلیرسه من ده آلیرام.» آخشاماجان ایش‌لر بیتیب قاضی گلیب کبین‌لرین کسدی وْ هر ایکی سئوگی بیر- بیرلرینه چاتدیلار. بیر نئچه گۆن سوْنرا نجف اۆز دوْلاندیردی خانلارخانینا کی، یاواش- یاواش چیخیب اطرافی گزه‌رکن قلبی‌میزین قوْباری داغیلسین. مئهترلر ایکی آت حاضیرلاییب هره‌سی بیرینی مینیب چیخدیلار گزمه‌یه. عرب اؤز دوه‌سینی آختاران کیمی نجف ده آتین اۆزۆن چؤنده‌ردی[۳] الخاچ چیمه‌نینه کی بو قضا قدەر اوْنو اوْردا توتموشدو. نجفین اۆره‌یی درده

۳- دؤندردی.

گلیب بۊتۊن کئچمیشی گؤزۆندن کئچدی وْ اۆره‌یی قالدئ اوْردا کی، پریـزاد نئـیله‌یـر ایندی. سؤزلر کؤنلۆنده بولاق تک زینه وئریب خانلارخانـئنا گؤره‌ک نه دانـئشیر:

کؤچدۆ ائللر نه‌لر گلدی اوغرونا
بۊتۊن بزیرگانلار کؤچدۆ یـوردونا

بایـقوش تک چؤللرده قالان من اوْلدوم
مجنۊن تک چؤللرده قالان من اوْلدوم

هاردا منیـم آلا گـؤزلۆ همدمیم
نوح(ع) تکین دریاده قرق اوْلدوگمیم

گۊن به گۊن آرتـئری مؤحنـتیم قمـیم
گمی‌سی گیـردابـدا قالان من اوْلدوم

نجف بیـرگۊن قدم بـاسار اوْتاغا
اوتانجئـمدان تریم آخار بوخـاغـا

قنـد ازیـله‌ر دیـله دیـشه دوْداغـا
ترسه سئـوْدیم شیْخ-ی صنعان من اوْلدوم

قـیز شئعر اهلی ایدی ایشی سئچدی. دئدی: «یـوْرولدوْق قایـئداق.» قایـئدیرلار شهر ایچینه. همدانئ گزه‌رکن نجفین ده گؤزۆ قالئب تیجارت خانالاردا. گؤردۆ بیر قافیله گئدیر ایصفهان شهرینه. سئـوْینجیندن آز قالـدئ روحـو بدنـدن چئخـسئن. سـؤیله‌یـر: «تاجئرباشئ بیر مکتوب وْارئم‌دئر». گؤره‌ک بوردا نجف نه دئـییر وْ تاجیرباشی مکتۊبـدا نه یازئر:

گئده‌ر اوْلسان یـوردا یارئن یانئنا
سوْرسا اگر یار منیم احوالئمئ
بختی‌میز اوْلمادی ازلدن باشدان
همدانلئ احمد یـئندیریب داشدان
قاشئن کامان، کیرپیکلرین صدفی
خبر آلـسا دئـنه گـؤردۆم نجفی

یاز آغ اۆستۆندن قاره بزیرگان
گۊنۆم گۊنۆمدندیر قاره بزیرگان
گؤزل اوْلان اوْلار کیرپیکدن قاشدان
دۊشمـۊشم ائـوْیمده تۊرا بزیـرگان
آغزئن دۊردۊر دیشین اینجی صدفی
بیـر قـولون ایتیب‌دیر آرا بـزیـرگان

تاجیر نامه‌نی یازیب آغزینی باغلادی و گؤنده بیر منزیل طئیی منازیل. واختینده گئدیر چاتیر ایصفهانا. نجف ده فیکیرده‌دیر کی، گؤره‌سن نامه‌نین جاوابی هاواخت گله‌جک. نجف مؤنتظیرکن مکتوب پریزادئین الینه چاتیر. مکتوبو اوخویارکن گؤرور نجف‌دن‌دیر. قاصیده انعام ورئیب اونون تکرار همدانا دؤنمه‌سینی ایسته‌رکن مکتوبو بئله یازیر:

دولاننام باشینا آی خان عم اوغلو نامه یئتیشجه‌یین یاریم دورما گل
سنه قوربان دئدیم بوشیرین جانی نامه یئتیشجه‌یین یاریم دورما گل
سن گئده‌لی اوبالاریم یاتمادی قاصید سالدیم سوراقلارین بولمادی
هئچ بیر زامان سنین اوزون گؤلمه‌دی نامه یئتیشجه‌یین یاریم دورما گل

قاصید بوللو انعاملا مکتوبو آلیب بیر نئچه گون سونرا چاتدیریر نجفه. نجف مکتوبو آلیب اونو اوخوماقدادیر. خانلارخانی آنلاییب اونو گؤدور. نجف مکتوبو اوخویارکن قیز دا گیزلینجه اونا یاخین‌لاشیب مکتوبا گؤز تیکیر. ایسته‌ییر نامه‌نی بوکه کی، خانلارخانی ال اوزادیب نامه‌نی آلیر. نجف باخدی دئیه‌سن ایش دوشدو آشکارا. خانلارخانی‌نین اوره‌یینی آلماق اوچون دئدی: «آدام آدامی بیر بئله برکه ورمز. سنین عئشقین حقیقی عئشق اولاراق سئوگینه ایناتیرام. سنی سئوه‌جه‌ییمه هئچ شوبهه یوخدور. آنجاق منیم ده ائلیم، اولوسوم، کئچه‌جه‌ییم و دونه‌نیم وار. اونلاری خاطیرلاماق منی سیخیر و داریخدیریر. خانلارخانی! ائی ایقبالیمین اولدوزو آیی، قولاق آس سان گؤرسن نه‌لر وار اوره‌ییمده، هئچ منی دانلامازسان!»

دولاننام باشینا خانی یار یانیندان گلن واردی
سنه قوربان دئدیم جانی یار یانیندان گلن واردی
من ده بیر بزیرگان خانام سانما ازل‌دن بیرقوشام
بیرباجیم وار بیر ده آنام گؤزو یولدا قالان واردی

ایکی سئوگی اوْزـ اوْزه، گؤزـ گؤزه بیرـ بیرلری ائله بو حالدا دردلشیرلر. اوْ دئییر بو قولاق آسیر بو دئییر اوْ قولاق آسیر. قیز دئییر:

دوْلاننام باشینا مردانه جاوان
سؤیله گؤروم یارئن نه مکانلیئدیر
دوْلانیم باشینا من اوْلوم قوربان
سؤیله گؤروم یارئن نه مکانلیئدیر

نجف دئییر:

یار ائلیندن گلدی بیزه بیرخبر
پریزاد عئشقیله توتوشام یانام
دوْلانیم باشینا قادان من آلیم
سنه قوربان ائل اولوسوم هم آنام

قیز دئییر:

گؤزللر یئغیشیب بیزیم قصیره
حسرتینی چکر بغداد بصیره
سئیرانا گئدیرسن گئدک میصیره
میصیر ایندی خئیلهک صفاکانلیئدیر

نجف دئییر:

بیزیم یئرده پاییز اوْلار قیش اوْلار
سیزین یئرده اؤردک اوْلار قوش اوْلار
سن دانیشسان منیم گؤیلوم خوش اوْلار
سنه قوربان ائل اولوسوم هم آنام

قیز دئییر:

بیر جانیم وار بیر جان اوْچون بسلییم
طوطی قومری تکین خوش صدفلییم
آدیم خانلارخانیئ قیلمان اهلییم
یوْخسا پریزادئین خوش نیشانلیئدیر

نجف سوْن سؤزوْنوْ بئله دئییر:

یقین سن نجفین دین ایمانیئسان
میصیر ایستانبولون شیرین جانیئسان
سئویب سئومهلی باشیمئن تاجیئسان
سنه قوربان ائل اولوسوم هم آنام

نجفله خانلارخانیئ ایصفهانا گئتمهیه قرارلیئ اوْلورلار وْ اوْچو احمددن ایجازه آلماق اوْچوْن حوْضورونا چاتیرلار. خانلارخانیئ گؤرهک نه قیئیق آتاسیندان ایجازه آلیر:

دوْلاننام باشینا آتا
ایذین وئر قالماقال یاتا

ئتەسن ایـمانا ـ کانـا   بیـر ایلتـیماسه گلـمیشم
داغلارئین قاریٔ تؤکۆلدۆ   باغریٔمئین باشیٔ سؤکۆلدۆ
الیف قددیم دال بۆکۆلدۆ   الیمـده عصـا گلـمیشم
اریسین داغلارئین قاریٔ   داغیٔلسئین گؤیلۆن قۆباریٔ
سنه قوربان قـیٔزئین جانیٔ   بـیر ایلتیـماسه گلـمیشم

اوْوْچو احمد حال ـ قضیيّەنی آرتـیٔق سوْروشارکن گـؤردۆ قـیٔزیٔ ایلـه نجـف ایصفهانا گئتمک ایسته‌ییرلر. دئـدی: «دۆزدۆر کـی، هلـه جئهیـز ایـشینه باخماییٔشام وْ جئهیزسیز سنی یـوْلا سامالیٔیام. آمـما گئـدن قـورو یـئرده قالماياجـاق کـی، قـدیمدن دئـیّیبـلر «گلین قدمی ائله چوْبان ده‌یه‌نه‌یی ایله». اوغرونوز خـوْش، یـوْلونوز آچیٔـق!» خانلارخانیٔ‌یئنان نجف گؤز یٔاشلاریٔ ایچره وْیدالاشارکن «بیر داها گؤروْشـمک اوْزه‌ره» دئـیه‌رکن اوْز قوْیدولار ایصفهانا طرف.

گلن بوْلۆمده اوْخویٔاجاقسیٔز کـی، نـه جـوْر نجـفـنـن خانلارخـانیٔ گلیرلـر ایصفهاندا پریزادیٔ تاپیرلار وْ نجف، داستانـئین سـوْنوندا اوْز اوْج آروادیٔـنیٔ باشیٔنا یـیٔغیٔر.

گؤیۆ مونجوق

روایت ائدن: **پاپور میرزایی**

یازان: **رحیم غلامی لنج آبادی-اردبیل**

گۆنلرین بیر گۆنۆنده کندلرین بیری‌سینده بیر ناخیرچی وار ایدی. ناخیرچی هر گۆن آشیری کندین ناخیری‌نی بایئرا آپاریب و اوتاریردی. سانکی ناخیرچی‌نین آروادی دوققوز آیدان سونرا یئریکله‌دی. ناخیرچی‌نین آروادی تکجه اینک اتینه یئریکله‌ییردی. دئمه‌لی ناخیرچی‌نین دۆنیا مالیندان بیر شئیی یوخ ایدی و فقط ناخیری اوتاریب حاق آلیردی.

ناخیرچی آروادین ایسته‌یینه بیر آزجا فیکیره گئدیب و ائششه‌یین باشی‌نی کسیب جییه‌ریندن آروادینا گتیردی. آروادی ائششه‌یین جییه‌رینی یئدی و دوققوز آی، دوققوز گۆن، دوققوز ساعات، دوققوز ثانییه‌دن سونرا بیر اوغلان دوغدو. بو اوغلانین بدنی آدام آمما قولاق‌لاری ائششک قولاغینا اوخشادی.

اون ایکی ایل اوشاغی ائوده ساخلادی‌لار. یانی اوشاغی آییرلارینا گؤره قویمادی‌لار چؤله چیخسین. گۆنلرین بیر گۆنۆ اوشاق دا آتاسیلا گئتدی. گۆن اورتا واختی‌یدی کی، ناخیرچی سوسوزدو و اوغلونا دئدی «گئت گؤر اوبادان سو آلا بیلرسن».

اوغلان اوبا صاحیبی‌نی چاغیراندا بیر سیننی کئچمیش قاری‌نین قاپی‌یا چیخدی. قاریدان سو ایسته‌دی. قاری کئچیب اوبایا بیر بارداق الینده قاییتدی. بارداغی اوغلانا وئریب دئدی «اوغول! بوردان اوزاقلاشاندان سونرا بارداغین آغزینی آچارسان».

اوغلان اوبادان ایراق اولاندان سونرا بارداغین آغزینی آچدی. بارداغین آغزینی آچاندا بارداقدان بیر ایلان چیخدی. اوغلان قورخوب دالی چکیلدی. ایلان دئدی «قورخما! اگر منی ایلانلارین شاهی‌نین یانینا آپارسان، هر نه ایسته‌سن وئره‌ر». اوغلان دئدی «نییه، نه اۆچۆن؟» ایلان دئدی «چۆنکی من ایلانلارین شاهی‌نین قیزی‌یام، آمما یادیندا ساخلاگینان

کی، بیز اوْرا چاتاندا ایلانلار بیزیم دؤوْره‌میزه پؤهره وئره‌جک‌لر. سن اوْندان قوْرخمایاجاقسان. چۆنکی اوْنلار منیم ایستیقبالیْما گلیرلر. اوْندان سوْنرا آتام سنه دئیه‌جک «مندن نه ایسته‌ییرسن ایسته». اوْندا دئیه‌رسن «شاهئن ساغلئغئنئ ایسته‌ییرم». بو سوزۆ اۆچ دفه سندن سوْروشاجاق. هردفه سوْروشدو سن دئیه‌رسن «شاهئن ساغلئغئنئ ایسته‌ییرم». آخیرین دفه شاه بیر ده سنه دئیه‌جک «مندن نه ایسته‌ییرسن ایسته». اوْندا دئیه‌رسن «دیلینین آلتـئنداکئ گؤیۆ مونجوغو ایسته‌ییرم».

ایلان اوْغلانا یوْلو گؤستریب یوْلا دۆشدۆلر. گئتدیلر گئتدیلر تا ایلانلارئن شاهئنئن یوردونا یـئتیشنده هر یاندان ایلانلار پؤهره‌لندی. ایلانلار بونلارئ شاهئن یانئنا آپاردئلار. شاه دئدی «اوْغول! مندن نه ایسته‌ییرسن ایسته» اوْغلان دئدی «شاهین ساغلئغئنئ ایسته‌ییرم» اۆچ دفه سوْروشاندان سوْنرا اوْغلان شاهدان گؤیۆ مونجوغو ایسته‌دی. شاه تیتره‌دی، دئدی «منی یامان گۆنه سالدئن». شاه ایسته‌دی کی، گؤیۆ مونجوغو وئرمه‌سین، شاهئن قئزئ آجئقلاندئ. دئدی «به سن نه جۆر آتاسان؟ بو منی نجات وئریب. سن اوْنون ایسته‌دیئی‌نی وئرمیرسن؟» شاه علاجسئز قالئب گؤیۆ مونجوغو وئردی. دئدی «اوْغول! گؤیۆ مونجوقدان هر نه ایسته‌سن اوْلمالئدئر».

اوْغلان ایکی رۆکت ناماز قئلئب دئدی «حضرت-ی سۆلئیمان عئشقینه منیم قولاق‌لارئم آدام قولاغئ اوْلسون و بۆللوردان بوردا بیر عیمارت تیکیلسین». حضرت-ی سۆلئیمان عئشقینه اوْغلانئن قولاقلارئ دۆزه‌لیب، بیر ده بۆللوردان بیر عیمارت تیکیلدی. اوْغلان بیردن آجلئغئ دویغولاندئ. ایکی رۆکت ناماز قئلئب، دئدی «حضرت-ی سۆلئیمان عئشقینه بیر دنه آتئم، بیر دست تزه پالتارئم و بیر بوْشقاب خؤره‌ییم اوْلسون». حضرت-ی سۆلئیمان عئشقینه بونلارئن هامئسئ اوْغلانئن الینه چاتدئ و خؤره‌یی یئییب، پالتارئ گئییب و آتئ مینیب، آتاسئ ائوینه یوْللاندئ. آتا- آناسئ اوْغلانئ اؤلدۆده قوْیموشدولار. اوْغلان ایچری گیررکن اوْغلانئ تانئمادئلار.

اوْغلان باشئنا گلنی آتا- آناسئنا سؤیله‌دی و قولاغئ‌نئن بئیین‌دن گئتمه‌یینی آتا- آناسئنا ایناندئردئ. اوْغلان آتاسئنا دئدی «داها صاباحدان ناخئرا گئتمه‌یه‌جکسن». آتاسئ مال یییه‌لرینه دئدی «داها من صاباحدان بیر کسین مالینی اوْتارمایاجاغام». اوْغلان آتاسینا دئدی «آتا! شاهئن قئزئن من اۆچۆن ائلچیلیک ائتگینن». آتاسی دئدی «اوْغول! شاه قئزئنئ سنه

وئرمز. آغئیر اوْتور باتمان گل». اوْغلان آتاسئنئ راضئ ائدیب، دئدی «قوْرخما! سن قئزئین ائلچیلیێی‌نه گئتگینن».

صوْبح آلاتوْرانلئقدان اوْغلانئین آتاسئ ائلچی داشئئین باشئنا چئخئب وْ داشئ بیر- بیرینه چئرپدئ. شاها خبر آپاردئلار کی، «ناخئرچئ ائلچیلیێه گلیب». شاه دئدی «قوْیون گلسین». شاه ناخئرچئیا دئدی «اگر سنین اوْغلون منیم قئزئمئ ایسته‌ئیر گرک مین دنه دوْه گتیره‌سن وْ دوْه‌نین مینی ده بیر رنگده اوْلا. هر دوْه‌نین ده بئلینده اوْن ایکی چوواْل قئزئیل اوْلسون».

ناخئرچئ ائوْه قائیدئیب، شاهلا دائیشماغئین اوْغلونا سوْیله‌دی. اوْغلان آتاسئنا دئدی «آتا! شاهئین ایسته‌دیک‌لری هامئسئ صوْبح چاغئ قاپئدا حاضئر اوْلاجاق». اوْغلان ایکی روْکت ناماز قیلیب دئدی «حضرت-ی سوْلئیمان عئشقینه مین دنه دوْه، هر دوْه‌نین بئلینده اوْن ایکی چوواْل قئزئیل اوْلسون». حضرت-ی سوْلئیمان عئشقینه اوْغلانئین ایسته‌ئی‌نین هامئسئ حاضئر اوْلدو. ناخئرچئ صوْبح آلاتوْرانلئقدان دوْه‌لرین اوْوْسارئنئ چکیب شاهئین قاپئسئنا آپاردئ. شاه تعجّوب‌لنیب آمما بیر سوْز دئیه بیلمه‌دی. ناچار قئزئ ناخئرچئ‌ئین اوْغلونا وئردی.

بیر موْددتدن سوْنرا شاهئین قئزئ اوْغلانئین سیررینی آنلادئ وْ گوْئ مونجوغو گئجه یاتاندان سوْنرا اوْغلاندان اوْغورلادئ. قئز آرزئ ائله‌دی کی، دنیزین اوْرتاسئندا بیر ائوْی وْ لاییق بیر کیشی‌سی اوْلسون. اوْغلان آیئلیب گوْردوْ نه آرواْد واْر، نه هئچ زاد. الینی بورنونا آپارئب گوْردوْ گوْئ مونجوغو دا یوْخدور ایکی الی اوْلدو بیر باشئ دئدی «ائوْیم یئخئلدئ، بئچارا اوْلدوم، تامام ثروْتیم الیمدن گئتدی». بیر پیشیێی بیر ایتی واْر ایدی اوْنلاری گوْتوْروْب گوْئ مونجوغو تاپماغا یوْللاندئ. گئدیب گئدیب بیر دنیزه یئتیشدی. دنیزین اورتاسیندا بیر عیمارت گوْردوْ. اوْز-اوْزوْنه دئدی «بو عیمارت حئکمت‌سیز اوْلا بیلمز. دئمکله گوْئ مونجوق بو عیمارتده‌دیر». اوْغلان گوْردوْ دنیزه گئده بیلمه‌یه‌جک. نااوْمید اوْلدو. پیشیک دئدی «نییه یاس توتوبسان. ایندی ایت ایله من گئدیب گوْئ مونجوغو گتیررم».

پیشیک ایتین بئلینه مینیب دنیزیندن اوْزه- اوْزه عیمارته چاتدئلار. آستا- آستا عیمارتین ایچینه کئچدی‌لر.عیمارتین ایچینه کئچنده گوْردوْلر شاهئین قئزئیلا بیر دئوْ

ىٛوخلايىٛبدىٛر. پیشیک گؤیۆ مونجوغو قىٛزىٛن باشىٛنداں گؤتۆرۆب قاچدىٛلار. دنیزین اوْرتاسىٛندا ایت دئدی «مونجوغو منه گؤستر گؤرۆم نئجه مونجوقدور». پیشیک دئدی «دنیزین اوْ تایىٛندا گؤسترەرم». ایت دئدی «يوْخ! گؤسترمەسن سنی سوىٛا آتاجاغام». پیشیک مونجوغو گوسترنده مونجوق الیندن زوْيوْب دنیزه دۆشدۆ. اوْغلان ىٛنه ده نااۆمید اوْلدو. بیر– بیر توْرچولارىٛن توْر آتماغىٛنىٛ گۆدۆردۆ. بیر گۆن توْرچولارىٛن بیریِنین توْروندا بیر قىٛرمىٛزىٛ بالىٛق ائشییه چىٛخدىٛ وْ توْرچو بالىٛغىٛن قارنىٛنىٛ جىٛراندا گؤیۆ مونجوق گؤرسندی. اوْغلان توْرچویا دئدی «مندن نه ایستەییرسن ایسته. آنجاق اوْ مونجوغو وْئر منه». توْرچو دئدی «يوْخ! بیر دنه قىٛزىٛم وْار. بو مونجوغو قىٛزىٛما آپاراجاغام» يئنه ده اوْغلان علاج‌سیز قالادىٛ.

يئنه ده پیشیک دئدی «قوْرخماگیناں من مونجوغو گتیررم. پیشیک آستا– آستا توْرچونون ائوْینین ایچینه کئچیب، گؤیۆ مونجوغو توْرچونون قىٛزىٛنىٛن الینده گؤردۆ. پیشیک تئزجه آتلاىٛب قىٛزین اۆزۆن –گؤزۆن دیددی. قىٛز الین آپارىٛب اۆزۆنه آغلادىٛ. آغلاىٛارکن مونجوق الیندن دۆشدۆ. پیشیک تئزجه مونجوغو گؤتۆرۆب قاچاراق اوْغلانا ىٛتیردی. اوْغلان پادشاها خبر آپارىٛب دئدی کی، «قىٛزىٛن باشقا کیشینن اوْيناىٛر» پادشاه قىٛزىٛنىٛ اؤلدۆرۆب شاهلىٛغىٛنىٛ اوْغلانا وْئردی.

صبیر داشـــیٔ

تۆپلایان: **اوْرجعلی دوزنانی**

بیری وار ایدی، بیری یوْخ ایدی. بیر کیشی وار ایدی بیر آرواد. بـو ار- آروادیـن تکجه بیر قـیٔزلاریٔ وار ایدی. بو قـیٔزین آدیٔ سیتاره ایدی. سیتاره یـئکه‌لیـب ارلیـک یاشـیٔنا چاتار. بیر گۆن سیتاره گئـدیب کنـدلری‌نـین قـیٔراغـیٔندا آخـان چـایٔدا پالتـار یوْیاندا، بیر قارا قارقا گلیب، بیر ایلده آغاجـیٔ‌ئین بوداغـیٔنا قوْنوب دئیه‌ر: «سیتاره بختـی قارا! سن بیر اوْلۆیه قیسمتسن». سیتاره بو سؤزۆ ائشیدیب آغلایا- آغلایا ائوْلرینـه گلـر. آتا- آناسیٔنا قارقانیٔن سـؤزۆنۆ دئـیه‌ر. سـیتاره‌نـین آتـا- آنـاسیٔ بـو سـؤزۆن دوْغـرو اوْلماسیٔندان قوْرخـوب بیـر آز چـؤرک یاپـیٔب بیـر آز یـئمک- ایچمـک گؤتـۆرۆب کندلریندن چیٔخیٔب گئدرلر.

چوْخ گئدرلر، آز گئدرلر دره- تپه دۆز گئدرلر. بیر قالانـیٔن قاپـیٔ‌سـیٔنا چاتـارلار. قالانـیٔن یانـیٔندا دینجه‌لیب داغارجیٔغلاریٔنیٔ آچیٔب یئمک یـئیه‌رلـر. سـیتاره‌نـین آناسـیٔ سیتاره‌نین آتاسیٔنا دئیه‌ر: «اوْ کندده قالسایدیق، گؤزۆمۆزۆن آغـیٔ- قاراسـیٔ بو قیٔزیٔمیٔـز دا اوْلۆیه قیسمت اوْلاردیٔ». سیتاره‌نین آناسـیٔ دا بو سفردن راضیٔ اوْلدو.

دینجه‌لیب ناهار یئدیکدن سوْنرا، قالانیٔن قاپیٔسیٔنیٔ دؤیدۆلر. آتـا دؤیـدۆ کیمسـه قاپـیٔنـیٔ آچمادیٔ، آنا دؤیدۆ، کیمسه قاپـیٔنـیٔ آچمادیٔ. سیتاره دؤیـنـده، قـاپیٔ بیـردن آچـیٔلدیٔ. سیتاره تک باشیٔنا قالانـیٔن ایچری‌سینه گیرجک، قاپیٔ باغلاندیٔ. آتـا- آنـا نـه قدەر قاپیٔنیٔ دؤیدۆلر، قـاپیٔ آچیٔلمـادیٔ. قـاپیٔنـیٔ ازمـک ایـسته‌دیلـر، قاپـیٔ دمیـردن اوْلدوغوندان ازیلمه‌دی. سوْنرا، «قیسمت بئله ایمیش»- دئییب آتا- آنا اومودسوز قالیٔیب کندلرینه قاییٔتدیٔلار.

سیتاره قالانـیٔن ایچینه گیریب آغلایا- آغلایا قالادا اوْلان بیر اوْتاغا گیـردی. بـو اوْتاق چوْخ گؤزل قالـیٔ- گبه‌لرله دؤشنمیش بیـر اوْتـاق ایـدی. اوْتاغـیٔن پئنجـره‌سـی ائشی‌یه باخـیٔردیٔ. اوْتاغـیٔن اوْرتاسـیٔندا بیر تاخت اۆسـتۆنده بیـر گـؤزل گـنج اوْغـلان یوْخویا گئتمیش کیمی اوْلموشدو. اوْنون باشیٔنـیٔن اۆسته بیر کاغـیٔذ دا یازیٔلمـیٔشدیٔ:

«هر قـئز قـئرخ سوره قورآنداناوْخویوب، اوْغلانـئن سینه‌سینده‌کی قـئرخ میلی چکسه، اوْغلان دیریلیب اوْنو آلاجاق».

سیتاره بو اوْتاقدا هر جوْر ئمه‌یی گؤروب یـئـیـب ایچـدی. گوْنـده بیـر سـوره اوْخویوب اوْغلانـئن دؤشوْندن بیر میل چکدی. اوْتوز دوْققوز گوْن اوْتوز دققـوز سـوره اوْخویوب، اوْغلانـئن کؤکسوْندن اوْتوز دوْققوز میل چکدی. قـئرخـئنجئ گوْن، سـیتاره پنجردن ائشی‌یه باخانـدا، قالانـئن یانـئندا بیـر قاراچـئ قـئزئ گـؤردوْ. گـنج قـئزا یازیقلـئغـئ گلدی. «بو یئکه قـئز پیس کیشی‌لرین الینه کئچمه‌سین»- دئیه قـئزئن الیندن یاپـئشـئب پنجردن اوْز اوْتاغـئنا سالدئ. سیتاره اوْنا یئمک- ایچمک وئریب دئدی: «آیْ قـئزا! آللاه قارداشـئنی ساخلاسـئن، بیر آز من یاتـئرام، باشئما باخ. سیرکه‌سین دوْشـوْر».

سیتاره باشـئنئ یئره قوْیوب قاراچـئ قـئزئ سیتاره‌نـین باشـئنا باخماقدا اوْلدو.

بیر آزدان سوْنرا، سیتاره یوخویا گئتـدی. قاراچـئ قـئزئ. کاغـئـذئ اوْخـویـوب دوروب سوْن سوره‌نی اوْخودو. اوْغلان آسقـئریب آیـئـخدئ. دیریلجـک، باشـئنـئن اوْسته قاراچـئ قـئزئنـئ گؤردوْ. اوْز- اوْزوْنه دئدی: «قیسمتیمه بـاخ! گؤرنـه چیـرکین قـئزلا ائوْلنمه‌لی‌یم».

اوْغلان قاراچـئ قـئزا دئـدی: «قیـسمت بئلـه گلمیش. اینـدی مـن سـن ایلـه ائوْلنمه‌لی‌یم». سیتاره‌نی ده یوخلامـئش گؤروب اوْغلان سوْروشدو: «بو یاتان کـیم‌دیـر». قاراچـئ قـئز دئدی: «بو دا کنیزیم‌دیر». اوْغلان سیتاره‌نـین گؤزللی‌یی‌نـی بیـه‌نیـب اوْز- اوْزوْنه دئدی: «کاش منیم قیسمتیم بو گؤزل قـئز اوْلایدئ».

اوْلوْ اوْغلان دیریلدیکدن سـوْنرا، قالانـئن قاپـئـسـئ آچـئلمـئـشدئ. صـاباح اوْغلان قاراچـئ قـئزا دئدی: «گئدیرم بازارا. پار- پالتار آلارام. سنله توْیْ ائدیب ائوْلنم». سیتاره‌یه ده دئدی: «سن ده نه ایسته‌سن، بازاردان سنین اوْچوْن آلاجاغام». سیتاره دئدی: «منه بیر صبیر داشـئ‌یلا بیر بـئچاق آل گتیر».

اوْغلان بازار گئدیب قاراچـئ قـئزا گلـین پالتـارئ، قـئزئل بیلرزیـک، قـئزئل بوْیونباغ، قـئزئل سـئرقا، قـئزئل اوزوْک آلیب، بیر بؤیوْک بوغچا باغلادئ. بیر دوْکانـا دا گئدیب بیر صبیرداشـئ‌یلا بیر بـئچاق ایسته‌دی. یاشلـئ آغ ساققال دوْکانچـئ سوْروشدو:

«دؤزۆم داشئن اؤزۆنه آلئرسان یا باشقاسئنا؟». اوْغلان دئدی: یوْخ، ائوْیمیزده بیر کنیز وار. اوْ تاپشئریب. دۆکانچئ دئدی: «صبیرداشئ آلانئن دردی اوْلار. دردینی داشا دئییب اؤزۆنو اؤلدورەر. سن بو داشئ آپاردئقدان سوْنرا، گئت اوْ کنیزی گۆدگیلن. اوْ بیر خلوت یئره گئدیب دردینی داشا دئیەجک، اوْنا یاخچئ قوْلاق آس، بئچاغئ قارنئنا چالاندا توت الیندن آل».

اوْغلان بازاردان قایئدیب آلدئغئ پار- پالتارئ قاراچئ قئزا وئریب صبیرداشئیلا بیچاغئ دا سیتارەیه وئردی. اوْغلان سیتارەنی گۆدۆردۆ. سیتاره بیر خلوت اوْتاغا گئدیب صبیر داشئنئ قاباغئنا قوْیدو. اوْغلان قولاق آسدئغئن سیتاره بیلمەدن، سیتاره باشلادئ باشئنا گلن داستانئ صبیر داشئنا دئدی. هر بؤلۆمۆن دئدیکجه داشا دئییردی: «سن ده صبیر. من ده صبیر». داستانئ دئییب اوْ یئره چاتدئ کی، قاراچئ قئزئ گلیب سوْن میلی اوْغلانئن دۆشۆندن چکیب اوْغلان دا اوْنونلا ائوْلنمک ایستەدی. داستان بورا یئتیشنده سیتاره دئدی: «داهئ منیم اؤلمەییم قالماغئمدان یئی‌دیر». «ایندی اؤزۆمۆ اؤلدۆرۆم» دئدیکده، تئز اوْغلان ایچری گیریب سیتارەنین قوْلوندان توتوب بیچاغئ الیندن آلدئ. اوْغلان اوْنا دئدی: «داستانئ ائشیتدیم. ایندی من سنینم، سن منیم، اؤزگه خیال ائلمه. کیمسه بیزی بیر-بیریمیزدن آییرا بیلمز». قاراچئ قئزئنئ دا انعام وئریب ائشیگه اؤتۆردۆرلر. اوْغلان ائل- تایفاسئنئ باشئنا ییغئب یئددی گۆن یئددی گئجه توْی وۇردولار. اوْغلان سیتارەیله ائوْلەنیب شاد یاشادئلار.

<u>**سوْن**</u>

قارغــیش‌لار

اردبیل وْ هنده‌وْرینده

توْپلایان: آذر بشیرزاده

AzarBashirzade@Yahoo.com

۱ـ آرالئقدا قالاسان.
(یئرسیز- یوواسئیز قالاسان.)

۲ـ آللاه قاباغئنا قوْیسون.
(گؤردوْیوْن ایش، آچـدئغئن فئرئیلـداق اؤز باشئنا دا گلسین.)

۳ـ اللرین چوْروْسوْن.

٤ـ الین خمیر اوْلسون، قارنئن آج.

٥ـ الین خئنا گؤرمه‌سین، چیئنین پرده.
(اوْغلانلارا دئییلر؛ ناکام اؤله‌سن آنلامئندا.)

٦ـ ائوْلاددان یارئمایاسان.
(اوشاقلارئندان خئیر گؤرمه‌یه‌سن.)

٧ـ باشئن آغارئنجاق، گؤزوْن آغارسئن.
(قوْجالمامئش اؤله‌سن.)

٨ـ بوْیوْنا خام ایپ توتوم.
(کفن‌لمک آنلامئندا.)

٩ـ تپن‌دن کوْل الەنسین
(پیس گوْنه قالاسان.)

١٠ـ توْخ قارنئنا هئچ الینی باسمایاسان.
(همیشه آج قالاسان.)

١١ـ تیفاغئن داغئلسئن.
(ائوْ ائشی‌یین داغئلسئن.)

21ـ چوْخ ایشله‌یه‌سن، آز یئیه‌سن.

١٣ـ چؤرک آتلئ اوْلسون، سن پییادا.
(چؤره‌یین داشدان چئخسئن؛ چتین‌لیک‌لـه دوْلاناسان.)

١٤ـ هئچ «اوخایْ» دئییب، دینجه‌لمه‌یه‌سن.
(همیشه زحمتده اوْلاسان.)

١٥-هئچ اوزوْن گوْلوْب عئینین آچئلماسئن.
(خوْش گوْن گؤرمه‌یه‌سن.)

١٦ـ دالئندان کسیب، قاباغئنا یامایاسان.
(یوْخـــسوللوقلا ال بـــه یاخـــا اوْلاســـان؛ چتـــین‌لیـــک‌لـــرین، دردلـــرین الینـــده آوارا قالاسان.)

١٧ـ دالئن هارایْ اوْلسون، قاباغئن قویو.
(نه گئدیش یوْلون اوْلسون، نه قائیدئش.)

۱۸ـ دۆبردین داغیلسئین.

(ائو ائشی‌یین، دودمانئین، ئیـدی آرخـان داغیلسئین.)

۱۹ـ سو اۆزۆنه گۆله‌سن.

(خوْش گۆنۆنه یئشمان اوْلاسان.)

۲0ـ سنی آغلار قالاسان.

۲1ـ شلین آغیر اوْلسون، قارئین بوْش.

(یۆکۆن آغیر اوْلسون، قارئین بوْش.)

۲۲ـ قاباغیندا بوْرج اوْلسون.

۲3ـ قاباغیندا چؤرک بوْرجو اوْلسون.

۲4ـ قاباغیندان دورو سو آخماسئین.

(همیشه کوْرلوقدا اوْلاسان.)

۲5ـ قارا بخت اوْلاسان.

(قیـــزلا را دئییلـــر؛ ار ائوْینـــد خئیـــر گؤرمه‌یه‌سن.)

۲6- قارا پرده اوْلاسان.

(قیزلا را، گلیـنلـره دئییلـر؛ اریـن اوْلـسوْن آنلامئیندا.)

۲7ـ قارا پرده، قارا دوواق اوْلاسان.

(قیزلا را، گلینلره دئییلر؛ اری‌نین اوْلوْموْنـه یاس ساخلایاسان.)

۲8ـ قارا گئییئیب، گؤیۆ بوْروْنه‌سن.

(عزیزلری‌نین بیری اوْلسوْن.)

۲9ـ قارا یایلیق اوْلاسان.

(قیزلا را، گلینلـره دئییلـر؛ اری‌نـین یاسئینا باتاسان.)

۳۰ـ قارئین اوْدلا دوْلسون.

۳۱ـ قئفیلـئین دوْیۆنـه دوْشـسوْن، آچـارئین داما.

(ایش‌لرینی یئر به یئر ائله‌یه بیلمه‌یه‌سن.)

۳۲ـ گئت، بیر داش دا دائینجا.

(گئدیب، هئچ واخت دا قایئیتمایاسان.)

۳۳ـ گئت قایئیت اوْلاسان.

(قیزلا را، گلینلره دئییلر؛ ار ائوْینه گئـدیب، بوْشانماق یوْخسا ارین اوْلوْموْندن دوْلا یـئی یـئنی‌دن آتا ائوْینه قایئیتماق آنلامئیندا.)

۳٤ـ گۆلر اوْزۆن اوْلماسئین.

۳۵ـ مائین مور اوْلسون.

(مائین کوْرلائیب، قورتارسئین.)

۳٦ـ اوْزۆن گۆلۆب، قاباغئین آچیلماسئین.

۳۷ـ اوْجاغئین کوْر اوْلسون.

(اوشاغئین اوْلماسئین؛ سوْن‌سوز قالاسان.)

۳۸ـ اوْغول! اوشاقدان چکه‌سن.

(ائولادئین ناخلف چئیخسئین.)

۳۹ـ ایت پیشیک اوْزۆنه حسرت قالاسان.

(ایت پیشیک‌سیز، حئیوان‌سئیز، کیمسه‌سـیز، یالقئیز قالاسان.)

٤۰ـ یۆکۆن آغیر اوْلسون، جیبین بوْش.

اسامی محلی
بعضی از داروها و بیماریهای دامی و درمانهای سنتی منطقهٔ آذرشهر

دکتر حسن- م. جعفرزاده

مقدمه:

یکی از مسائل اشتغال به کار دامپزشکی برای فارغ التحصیلان رشته های دامپزشکی در اوایل کار، وجود اصطلاحات محلی برای بعضی از بیماریها، داروها و اصطلاحات دامپزشکی می‌باشد. تحصیل در محیطی آکادمیک و کار در محیطی سنتی که در تحصیل تمامی اصطلاحات به صورت علمی و در محل کار و در برخورد با صاحبان دام و روستائیان مواجهه با اصطلاحات محلی و بومی بعضا″ مسبب آن است که دامپزشک نتواند به نحو احسن با دامدار ارتباط برقرار کند، چرا که به زعم دامدار اصطلاحات رایج توسط روستائیان یک نام علمی و شناخته شده است. در کشور پهناوری مثل ایران با وجود زبانهای مختلف اگر دامپزشکی با چنین اصطلاحاتی مواجه گردد و از طرفی به زبان محلی ناوارد باشد مشکلات دو چندان خواهد شد. مسئلهٔ دیگر، به کار بستن درمانهای سنتی توسط بعضی از صاحبان دام می باشد. صاحب دام بعد از اعمال درمانهای سنتی، چون عاجز می ماند در مرحله آخر به دامپزشک مراجعه نموده و اکثرا″ درمانهای سنتی به کار گرفته را پنهان می سازند، در چنین وضعیتی اگر دامپزشک از درمانهای سنتی موجود در منطقه آگاهی داشته باشد، بعضا″ از علائم موجود بر روی دام

یا از طریق زیرکی در مرحله اخذ تاریخچهٔ بیماری از دامدار می تواند به درمان اعمال شده بر روی دام آگاه شده و در درمان، موارد موجود را مدنظر قرار دهد و البته این یک طرف قضیه است. بعضی از درمانهای سنتی مثل درمان یا به عبارت بهتر پیشگیری که بر روی بیماری "پلوروپنومونی بزان" اعمال می شود، یک عمل علمی به شمار می‌رود که همان واکسیناسیون است. امروزه بر کسی پوشیده نیست که طب سنتی به خصوص شاخه گیاه درمانی به صورت آکادمیک در علم طب مطالعه می شود. این شاخه از علم طب روند تکاملی خویش را در بطن مردم طی کرده است و جزو فلکولور به شمار می رود. در چنین مواقعی برخی از این قبیل درمانها در جایی که به دارو دسترسی نیست به کار گرفته می شود و بعضی نیز در نوبه خود زمینه اکتشافات جدید بوده اند.

در این مقاله سعی شده است که:

۱- اصطلاحات محلی و بومی را در برخورد با دامداران و دامپزشکان بومی جمع آوری نماید.

۲- در این مقاله سعی شده است اصطلاحات ترکی را در حد متعارف در حیطهٔ کار دامپزشک و با ترجمهٔ قارسی برای کسانی که زبان آنها ترکی نیست، انتقال دهد.

۳- این مقاله قصد تأیید و یا رد انواع درمانهای سنتی و بومی منطقه را ندارد و صرفا" محض اطلاع رسانی ارائه شده است.

٤- اصطلاحات ارائه شده و درمانهای ذکر شده در برخورد با دامداران و دامپزشکان منطقهٔ آذرشهر (آذربایجان شرقی) جمع آوری شده است. این اصطلاحات در مواردی شهر به شهر حتی روستا به روستا فرق دارد. اما می‌توان اظهار نظر کرد که اصطلاحات و حتی درمانهای سنتی کم و بیش در آذربایجان به یک شکل هستند.

درمانهای سنتی رایج در منطقه‌ی آذرشهر

نوع مادهٔ درمانی و روش استفادهٔ آن	در بیماری
خوراندن خاک کهنهٔ دیوارهای خشتی به حیوان	چسبندگی زالو به گلو
ریختن نفت برروی زخم	زخم باز شده اکتینومایکوز
مالیدن روغن ماشین روی پوست جرب دار	کچلی
مالیدن روغن ماشین (گریس) برروی پستان	ورم پستان
تزریق نفت سفید به صورت زیر جلدی	اورام مفاصل
ریخت شیر یا دوغ به چشم	آگالاکسی
ریخت الکل به دماغ	در چسبندگی زالو به گلو یا بینی
ریختن الکل به مفاصل درگیر و مشت و مال دادن با کاه	آرتریت
خوراند روغن سوختهٔ موتور یا مالیدن آن به اطراف بینی	نفخ
خوراند سماق یا زاج سفید	تب برفکی / F.M.D
دود دادن اسپند	تب برفکی / F.M.D
بستن کیسهٔ خاکستر داغ یا کاهی که در آب جوش داغ شده به پشت حیوان	سرما خوردگی
داغ زدن کپل یا پشت حیوان	تخته بند
خوراندن شکر یا شربت (آب و شکر)	تخته بند
خوراندن شکر یا شیرینی	جفت ماندگی
با سنگ پا محل مورد نظر را مالش می دهند تا خراش ایجاد شود، سپس دارویی متشکل از (روغن سوختهٔ موتور+ نمک + گوگرد) به محل می مالند	کچلی

چیٔتماق (چند برش دادن)	مارگزیدگی
سوزاندن کلیتوریس در گاو ماده	جهت نگه داشتن جنین
قاتیٔق قویٔماغیٔ (کاچی ماست) متشکل از آرد و ماست را به موضع چرکی می مالند	آبسه
روغن اکتیول	آبسه
بستن لنگه کفش به انتهای جفت	جفت ماندگی
مالیدن "ارمنی گیلی" (نوعی خاک سرخ رنگ) به پستان	جهت رفع تب و ورم پستان
علف ککیره (گل گندم) + ائششک تزگی (مدفوع خشک شد الاغ) + داروی وارستان	گنهٔ زنبور عسل
آلوده کردن تکه نخ یا پارچه به ترشحات قفسهٔ سینهٔ حیوان مبتلا و خشک کردن آن و رد کردن آن از غضروف گوش بز سالم (مایه کوبی)	در پلوروپنومونی بزان

نام محلی بعضی از داروها

نام محلی دارو	ترجمهٔ تحت اللفظی	آوانگاری ترکی	نام علمی دارو
لیل وئریم- نیل وئریم	-----	Lilverim- Nilverim	لوامیزول
قاتیٔق داوا	داروی ماست	Qatıq dava	آلبند ازول
تراماٸس	-----	Tramays	اکسی تتراسایکیلین
قان اییٔنه سی	آمپول خون	Qan iynəsi	کاتوزال هندی

لینکو اسپکتین	Ag iynə Ag Tramays	آمپول یا ترمایسین سفید	آغ ایئنه- آغ ترامایئس
اکسی تتراسایکلین	Qərə qulaq	سیاه گوش	قره قولاق
اکسی تتراسایکلن	kechi davasi	داروی بز	کئچی داواسئ
نیکلوزوماید	Kədu həbbi	قرص کدو	کدو حببی
واکسن آگالاکسی	Yel boz Iynəsi	آمپول باد خاکستری	یئل بوْز ایئنه‌سی
داروهای ضد انگل خارجی (مکتومیل و ...)	Hamam davasi	داروی حمام	حامام داواسئ
سولفادیمیدین	Ishal davasi	داروی اسهال	ایسهال داواسئ
آلبندازول	Ag dava	داروی سفید	آغ داوا
رافوکساناید	Kəpənək davasi	داروی پروانه	کپنک داواسئ
لوامیزول	Qızıl qurd davası	داروی کرم طلایی	قیزیل قورد داواسئ
لوامیزول	Beş qoyun Tozu	گرد پنج گوسفند	بئش قوْیون توْزو
آلبندازول	qara qord həbbi	قرص کرم سیاه	قارا قورد حببی
سالینومایس	qan ishal davasi	داروی اسهال خونی	قان ایسهال داواسئ
دام کرم	Yelin davası	داروی پستان	یئلین داواسئ
کر م فنیل بوتازون	Qiç agrımaq davası	داروی درد پا	قیچ آغریماق داواسئ

ایشلتمک داواسیٔ	ضد یبوست	ishlətmək davası	پودر سولفات منیزیم
ایسهال شربتی	شربت اسهال	ishal sharbati	شربت سولفادیمیدین
ایت حببی	قرص سگی	it həbbi	پرازی کوانتل (درونسیت)
فیسقیرماق	پاشیدنی	Fısqirmaq	انواع اسپری
قیزمیزی داوا	داروی قرمز	Qırmızı dava	گلیسیرین یده
شول داواسیٔ	داروی اسهال	şol davasi	E+Sel (کاتوزال)
گؤداش	-----	Güdash	کات کبود

نام محلی بعضی از بیمارهای

نام محلی	ترجمهٔ تحت الفظی	آوانگاری ترکی	نام علمی
گنه وورماق	گنه زدن	Gənə vurmaq	تیلریوز
سارئلیق	زردی	Sarılıq	تیلریوز
قیزدیرماق	تب دار شدن	Qızdırmaq	پیروپلاسموز
دباغ	-----	Dəbag	تب برفکی (F.M.D)
جییەر ازمه	له شدگی جگر	Ciyər əzmə	قانقاریا
یئل بوز	باد خاکستری	Yel boz	آگالاکسی
شیرنه(شیرنک)	-----	Şirnək	کچلی
قیچ آغرئماق	پا درد	qıç agrımaq	ریکتز

قودوز	درنده	Quduz	هاری
صورات فیری یا کوتووۆ	فر صورت پا تورم	Surat firi	اکتیومایکوز
چرەتمه		Çərətmə	شاربن
قان ایشەمک	خونروی	qan ishəmək	شاربن
اؤدۆ شیشمک	ورم کیسهٔ صفرا	Ödü shishmək	آنتروتوکسمی
دالاق	طحال	Dalaq	نفخ
دلیجه	دیوانه مانند	Dəlicə	آنتروتوکسمی
چیچک- گۆل	گل	Çiçək-gül	آبله/ POX
تۆک یـئمک	مو خوردن	Tük yemək	پیکا خواری

محمّد شاهزاده
ایله
ملئیکه خانـئیم

(۱)

محمّد عبادی قاراخانلو «آلیٔشیٔق»

ناغیٔل یازان: محمّد عبادی قاراخانلو «آلیٔشیٔق»

ناغیٔل سؤیلەیٔن: آشیٔق بایٔرام درەچیچکلی- ۸۳ یاشلیٔ

ناوٛار وئرن: عزت عزتی قارانقوشلو

شاه ایسمایٔـیٔلیٔن مشهور آشیٔق داستانیٔنا اساسن شاه ایسمایٔـیٔل اوٚچ گـؤزلی آلیٔـب اؤز یٔوردونا قایٔـیٔتمیٔشدیٔر. اوٚنلار «گوٚل‌عوٚذار خانـئیم»، «رمـل‌دار پـری» وٚ «عربـی زنگـی» اوٚلموشـلار. آنجـاق داسـتانا اساسـن شـاه ایـسمایٔـیٔلیٔن اوٚ بیـری خانیٔملاریٔنـدان اؤوٛلادیٔ اوٚلمایٔـیٔب تکجه عربی زنگی‌دن «محمّد شاهزاده» آدیٔندا بیر اوٚغلو اوٚلموشدور. هله محمّـد شاهزاده اوشاق ایدی کی، شاهیٔ یٔاتاغیٔنـدا ایـلان وٛوروب دوٚنیٔـادان کؤچـدوٚ. بئلـه لیکلـه مملکتین شاهلیٔق ایختیاریٔ عربی زنگی‌یٔه وئریلدی. عربی زنگی اوٚغلو محمّـد شـاهزادەیٔـه یٔاخشیٔ میرزەلر توتوب درس اوٚخوتدوردو، سوٚنرا پهلوٛانلاریٔن یٔاتیٔندا اوٚنا دؤیٔـوٚش مـشقی اؤیٔرتدیردی. محمّد شاهزاده بو ایشلری اؤیٔرنیب قورتارانـدان سـوٚنرا آناسـیٔ عربـی زنگـی شادلیٔق مجلیسی قوروب، بیر آشیٔق چـاغیٔردیٔ. آشـیٔق اوٚ مجلـیس‌ده بیـر محبّـت داسـتانیٔ صؤحبت ائله‌دی.

مجلیس باشا چاتـیٔب محمّد شاهزاده گئتـدی اؤز یٔاتاغیٔنـدا یٔاتـسیٔن. آنجـاق آلله تعالادان آرزو ائله‌دی کی، ائیٔ کاش اوٚ آشیٔق دیٔیٔن داسـتانیٔن قهرمـانیٔ کیمـی منـیم ده بیـر

سئوْگیلیم اوْلایْدئ دالئینجا گئدیب آلئیب گتیره‌یْدیم. سـوْنرا محمّـد شـاهزاده باشـئین آتیـب یاتدئ.

گئجه‌نین بیر یارئسئ یوخودا گؤردوْ باشئئین اوْستوْنده الینـده بـاده بیـر دروْیـش دایانئب.

– اوْغول! محمّد آل بو باده‌نی ایچ.

– آغا! بو نه باده‌سی‌دیر؟

– اوْغول بو سئوْگی‌لری بیر– بیرینه چاتدئران باده‌دیر.

محمّد شاهزاده آلیب باده‌نی ایچدی.

– آغا! اوْره‌یْیم اوْد توتوب یانـئیر، منه بیر تسللی.

– اوْغول! باخ بو ایکی بارماغئمئن آراسئندان گؤر نه گؤروْرسن؟

– آغا! بیر شهر گؤروْرم، اوْ شهرده بیر قصر گؤروْرم، اوْ قصرین کولا فرنگی‌سینده بیر گؤزل قـئیز گؤروْرم.

– اوْغول! اوْرا «سمرقند شهری»دیر. اوْ قـئیز سـمرقندین شـاهی «قئیْس پادشـاه»ئیـن قـئیزئ «ملئیْکه خانئم»دئیر. اوْنو سنه گؤستردی‌یْیم تکین سـنی ده اوْنـا گؤسـتردیم گئت زحمت چک مورادئنا چات.

محمّد شاهزاده بیرده باخدئ گؤردوْ دروْیش قـئیْب اوْلوب.

سحر صوْبح آناسئ، عربی زنگـی، گلـدی محمّـدی اوْیاتماغـا، گـؤردوْ آغـزئ اوْسـته دوْشوْب یئـره آغزئنـدان کؤپـوْک قـالخیر، سـاچلارئین یـوْلاراق باشـلادئ آغلایئـیب قـئیشقئیرماغا. نه قدەر حکیم گتیردیلر محمّدین دردیندن باش تاپان اوْلمادئ. آخئردا بیر چوْخ بیلمیش ایپک قارئ تاپدئلار قارئ گلیب محمّدین آغزئئین کؤپوْیوْندن دادئیـب دئدی: «هئچ قوْرخمائین بونون باشئنا گلن منیم اوْغلومون باشینا گلسین. آغاسـئ بونـا سئوْگی باده‌سی وئریب بیر هفته‌دن سوْنرا بو آیئلئیب سئوْگی‌سی‌نین دالئینجـا گئتمـه‌لی

اوْلاجـاق. باجارسـاز قوْیمـاییْن گئتـسین. آشـیْقدان زاددان گتیـرین یاییْنـدا چالـسیْن اوْخوسون بلکه بو هاوا بونون باشیْندان چیْخسیْن.»

محمّد شاهزاده بیر هفته‌دن سوْنرا یوخودان آییْلیب دئدی: «آنا من سئوگیلیمین دالیْنجـا گئتمه‌لی‌یم». آلدی گوره ک شئعرلر نئجه دئدی:

جانیْم آنا، گـؤزوْم آنا ایذنی کرم ائیله گئدیـم.
سنه قوربان اؤزوْم آنا ایذنی کرم ائیله گئدیم.

آلدیْ آناسیْ:

جانیْم بالا، گؤزوْم بالا ایذنی وئرمرم گئده‌سن
من چـکرم آهیْ بـالا ایذنی وئرمرم گئده‌سن

آلدیْ محمّد شاهزاده:

جـیگر اوْلـدو هـزار پـارا حسرت قوْیما منی یارا
گوْل قیسمت اوْلماسیْن خارا ایذنی کرم ائیله گئدیم

آلدیْ آناسیْ:

سن قولاق وئر بو صوْحبته تاب گتیرمزسن موْحنته
گئدیـب دوْشرسـن قوْربـته ایذنی وئرمرم گئده‌سن

آلدیْ محمّد شاهزاده:

«محمّدم» گلدیم جانا یاندیْ باغریْم دؤندوْ قانا
آنـد وئـریرم یـارادانا ایذنی کرم ائـیله گـئدیم

آلدیْ آناسیْ:

«عرب زنگی»نین سؤزلری سینه‌مده یاغیْ کؤزلری
داها گؤزله‌مه بیزلری ایذنی وئریرم گئده سن

چوْن عربی زنگـی‌نـین اؤز باشـیْنا دا بـو ایـشلر گلمیـشدی، بیلیـردی کـی، محمّـدی ساخلاماق اوْلماز اوْدور کی، اوْنا گئتمک ایجازه‌سین وئردی.

محمّد شاهزاده آتاسیٔنین «قمردایٛ»ین مینیب لـلهسین ده گؤتۆروٚب یوْلا دوٚشدوٚلر. بیر قدەر گئدندن سوْنرا گؤردوٚلر یوْلون قـیٛراغیٛندا بیر بزیرگـان، قفلهسـی ایلـه دوٚشـوٚب دینجلمکدەدیر. آلدیٛ گؤرەک محمّد شاهزاده نه دئدی:

باشیٛنا دؤندوٚیوٚم بریزگـان باشیٛ بو یوْللار دا سمرقنده گئدیرمی؟

آیاٛغیٛنا دیٛمەسین یوْللاریٛن داشیٛ بو یوْللار دا سمرقنده گئدیرمی؟

آلدیٛ بزیرگان:

قوْجا بابان آلـسیٛن سنـین قادانیٛ، بو یوْللار دا سمرقندین یوْلودور.

دائیش بیر ده من ائشیدیم صدانیٛ بو یوْللار دا سمرقندین یوْلودور.

بزیرگان دئدی:«اوْغول! ایندی سمرقند ده اون دوْققوز (۱۹) مملکتین پادشاهیٛ قوْشونو ایلا داوْا ائتمکدەدیر. اوْنلاریٛن هامیٛسیٛ اوْرانیٛن شـاهیٛنیٛن قـیٛزیٛ ملئیٛکـه خـانیٛمیٛ ایستهییرلر ملئیٛکه خانیم دئیٛب «وْوروشون هر هانسیٛز مئیٛداندا قالسا اوْنا گئدەجـهییٛـم». اوْغول! سنین اوْرا گئتمەییٛن مصلحت دئییٛل».

آلدیٛ محمّد شاهزاده:

بیر آه چکیب من کؤکسوٚموٚ اؤتوٚررم اینشا الله کی، مطلبیمه یٛـئتیررم

بو مئیٛـدانـدا من ده جیدا گؤتوٚررم بو یوْللار دا سمرقنده گئدیرمی؟

آلدیٛ بزیرگان باشیٛ:

قوْجا بابا سؤزلـریـندن راضـیٛدیٛر بیر دیٛء اوْ چکدیٛیین کیمین نازیٛدیٛر

سؤیله سمرقندده کیمین قـیٛزیٛدیٛر بـو یـوْللار دا سمـرقـنـدیـن یوْلودور.

آلدیٛ محمّد شاهزاده:

سحرین صوٚبحوٚنوٚن دان اولدوزودور گؤزلری جئیٛراندیٛر اؤزوٚ قوزودور

سمـرقـنـد ده قیٛس شاهیٛن قـیٛزیٛدیٛر بو یـوْلـلاردا سمـرقنده گئدیرمی؟

آلدیٛ بزیرگان باشیٛ:

سن کی، یوْخسان مین خیٛالا دالیٛبدیٛر هئیٛوا تکین سارالیٛبدیٛر، سوْلوبدور

دؤرد بیر یاتیْن قوْشون– لشکر آلیْبدیر بو یـوْلـلار دا سمرقـندین یوْلودور
بونلار بزیرگان باشیْندان یوْلو سوْروشوب آیریْلاندا بزیرگان باشیٔ دئدی:
بو یوْل «قارا دئو» مکانیٔنیْن یانیْندان کئچیر. اوْنلار ایکی قارداشدیرلار. بیری «آغ دئـو» بیری «قارا دئو»، اوْنلار آدام یـئـیه‌ندیرلر. اوْلماییا کـی، یوْلـدان چیْخیْـب سـوْلا– سـاغا دؤنه‌سیز. بونلار حلال– هیمّت ائله‌ییب یوْلا دوْشدوْلر.

بیر قده‌ر یول گئتمیشدیلر قاباقلاریْنا بیر جئیْران چیْخـدیٔ محمّـد شـاهزاده اوْخـو قوْیـوب کاماتیْن چیلله‌سی‌نه جئیْرانیْن قیْچیْندان وْوردو. جئیْران یئـره یـئیخیْلدیٔ. قاچـدیٔ جئیْرانـیٔ توتسون جئیْران قالخیْب قاچیْب گئدیب بیر قده‌ر آرالیٔدا یـئنه یئیخیْلدیٔ. محمّـد شـاهزاده دوْشدوْ جئیْرانیْن دالیْنجا. جئیْران گئتدی چیْخدیٔ بیـر داغـیْن باشـیْنا. محمّـد ده جئیْـرانیْن دالیْنجا چیْخدیٔ داغا. سن دئمه بو جئیْران قارا دئوْین تیلیسم جئیْرانیٔ ایمیش. گـؤردوْ بیـر قارا دومان گلدی محمّد شاهزاده‌نی بوْروْیوْب اؤزوْ ایله آپاردیٔ. بو قارا دومان همن قارا دئوْ ایدی. اوْنو آپاریْب اؤز سارایـیْنا. آناسیٔ «عیفریته»یه دئدی: «بو گوْن یاخـشیٔ بیـر بنـی آدم شیکار ائله‌میشم. اوْنو قـیْزارت قارداشیْم آغ دئوْی ده چاغیْریْم یـئـیه‌ک. آناسیٔ دئـدی: «بـو گوْن حالیْم یوْخدور. اوْنو اؤتوْر بیزیم بو میْیوْه‌لی باغا بیـر آز دا کؤکـه‌لـسین. بیـر هفتـه‌دن سوْنرا کسیب یـئـیه‌ریک.

سیزه دئییم لـله‌دن. لـله ها گؤزله‌دی گؤردوْ محمّد شاهزادن خبر اوْلمادیٔ. چاره‌سیز قالیْـب قمر داییٔ دا گؤتوْروْب قاییْتدیٔ دربارا. ائله اوْ زامان عربی زنگی کولا فرنگی‌دن بـاخیْردیٔ گؤردوْ محمّد شاهزاده‌نین آتیْن لـله چکیب گتیریر. آلدیٔ گؤرک نه دئدی:

باشیْنا من دؤنوْم گوْل اوْزلوْ لـله لـله سؤیله گؤروْم محمّدیم نئجه اوْلدو؟
سنین هئچ بیر آرزون گلمه‌سین اله لـله سؤیله گؤروْم محمّدیم نئجه اوْلدو؟
آلدیٔ لـله
باشیْنا دؤندوْیوْم گوْل اوْزلوْ خـانیْم اوْره‌ییمه فلک دیـدی نئـیْله‌ییم
بیر سروْانیٔ قفله‌سی ایله اوچوردوم من یازیْغیٔ ملول قوْیدو نئـیْله‌ییم

آلدیٔ عربی زنگی:

گؤردؤیؤم‌مؤحنت‌دیر؛چکدی‌یٖیم‌ظؤلؤم	کؤر اوْلسون گؤزلریم لال اوْلسون دیلیم

گـؤل اؤزلـؤ بـالادان اوْزؤلـدؤ الــیم	لـله‌سؤیله گؤرؤم محمّدیم نئجه اوْلدو؟

آلدیٔ لـله:

شیکار اؤچؤن قـیٔزیٔل قوشو گؤتؤردؤم	گـؤتـؤرؤبـن بیـر مکانا یٖـئتیردیم

دئــوْلــر مــکانیٔــندا اوْنــو ایـتـیـردیـم	منیم کؤنلؤم قارا گـئـیدی نئیله‌یٖیم

آلدیٔ عربی زنگی:

«عربی زنگــی»یٖم گلمیشم جانا	ائشیـت بـاش ایٔمـرم سولطانا خانا

شیکایٔت ائیٔلەرم قادیر سوبحانا	لـله‌سؤیٔله‌گؤرؤم‌محمّدیم‌نئجه‌اوْلدو

آلدیٔ لـله:

«لـله»یٖم دؤشمؤشم بلایٖا، اوْدا	اؤره‌یٖـیم سیٔـزلایٖـار دؤشنده یٖادا

مـحمّد عؤمرؤنؤ وئریبدیر بادا	اوْ الیف قددیمی ایٔدی نئـیٔله‌یٖیم

بونلار بورادا قالماقدا اوْلسونلار سیزه دئیٖیم محمّد شاهزاده دن.

عزیز اوْخوجولار گلن نؤمره‌ده اوْخویٖارسیٔز کی، محمّد شـاهزاده نـه جوْر قارا دئوْی اوْلدؤرؤر وْ گئدیر ملئیکه خانیٔمیٔ آلیٔر.

فرهنگ فارسی آذربایجانی

بهای روی جلد:۱۳۵۰۰ تومان

بهای فروش با تخفیف مخصوص تا ۱۵ خرداد ۱۳۸۵

سفارش مستقیم۱۱/۵۰۰ تومان کتابفروش‌ها ۱۲/۵۰۰ تومان

یادآوری

سفارش دهندگان مستقیم مبلغ ۱۱/۵۰۰ تومان به حساب: تهران- بانک ملت شعبه سرو (کد ٦٥٨٢١) به حساب جاری ۱۳۰۳/۰ بنام بهزاد بهزادی حواله فرموده و شماره فیش بانکی و آدرس خود را بوسیله تلفن پست، فاکس و پست الکترونیکی به نشانی فصلنامه آذری اطلاع دهند تا کتاب برای آنها ارسال گردد.

خوانندگان محترم فصلنامه آذری

با توجه به همکاری و همیاری شما در ادامه انتشار مجله و با در نظر گرفتن هزینه‌های جاری بهای فروش مجله را در سال **۱۳۸۵** (از شماره **۱۱**) بشرح زیر باطلاع می‌رساند.

تکفروشی ۱۵/۰۰۰ ریال

اشتراک سالیانه ۵۵/۰۰۰ ریال

اشتراک سالیانه (خارج از کشور) ۳۵ دلار

داوطلبان اشتراک با واریز مبلغ بالا به حساب بانکی فصلنامه و اطلاع تلفنی نشانی خود به دفتر فصلنامه، بدون هرگونه تشریفات دیگر،آبونه گردند. مجله به نشانی مشترک ارسال خواهد شد.